

અધ્યાત્મ

વર્ષ : ૧૭

માર્ચ - ૧૯૮૬

અંક : ૬

ment about the ownership and other
ars about magazine 'ADHYATMA' monthly
published in the issue every year after the
last day of February.

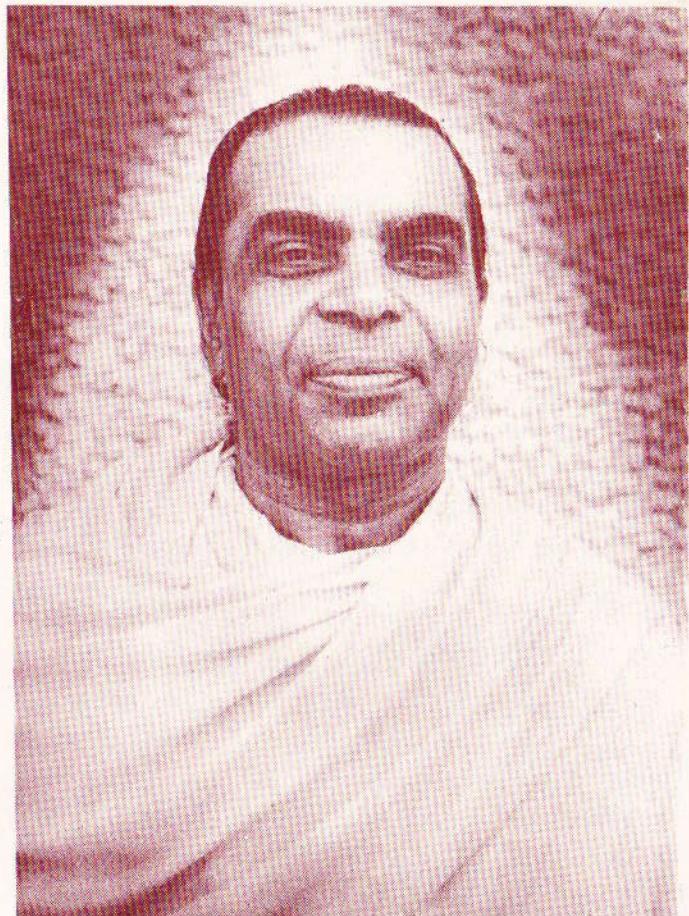
Form-IV (See Rule-8)

1. Place of Publication : 'PARAMDHAM.'
plot No. 1688 B, Sardar
nagar, Bhavnagar-1
2. Periodicity of its :
publication Monthly.
3. Printer's name, Nati-
onality and address : Narayan H. Jani, Indian.
Plot No. 1688-B
Sardarnagar, Bhavnagar.
4. Publisher's name, Nati-
onality and address : Same as above.
5. Editor's name, Nati-
onality and address : Same as above.
6. Name and addresses
of individual who own
the magazine and
Partners, share-holders
holding more than
one percent of the
total capital. The Magazine is owned
by pujya Shri Yogesh-
warjee, Sarva Mangal
Charitable Trust, Naran-
pura, Ahmedabad-13

I, Shri Narayan H. Jani, hereby declare that
the particulars given above are true to the best of
my Knowledge and belief.

Dated. 17 th, March
1996

Narayan H. Jani
Publisher.

ન. પુ. મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજી

નામ :

૧૫-૮-૧૯૯૬

નિર્વાણ :

૧૮-૩-૧૯૯૮

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મ વિકાસની નવી જ કિનિજ ખોલાંગું ગુજરાતી માસિક
છૂટક નકલ રૂ-૦૦ વાર્ષિક લવાળમ દેશમાં રૂ ૧૫-૦૦
વિદેશમાં રૂ ૨૦૦-૦૦ (વિમાનથી)

- સંસ્થાપક પ. પુ. યોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચેરીટબલ ટ્રસ્ટ (રજી. અમદાવાદ).
- તંત્રી-સંપાદક શ્રી નારાયણ હ. જાની.
- સહસંપાદકો શ્રી નાનુરામ દુરેશ્યા, શ્રી મસુભાઈ સી. શાહ.
- પ્રકાશન અને પ્રમિસ્થાન 'અધ્યાત્મ' પ્રોટ નં. ૧૬૮૮ બી. સરદારનગર,
બાવનગર-૧
- તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક નારાયણ હ. જાની. હેઠળ ૪૨૫૮૧૧
- મુદ્રણસ્થાન રાધેશ્યામ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, પડ્ઘાડ સી ૧, બોરડીગેટ, બાવનગર-૧.
લેખકોને નિમંત્રણ
- અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે.
અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ જ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.
- લાખાસુ કાગળના એક ભાજુ ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોયું જરૂરી છે. બીજાં
સામન્દરીમાં પ્રસિદ્ધ થૈલ લેખાની નકલો ન મોકલાવવા વિનંતી છે.
'અધ્યાત્મ' અંગે સચનો
- ગ્રાહકોને ગ્રાહક નંબર સરનામા સાચે લખવા રાખે છે તે નોંધી લેવો.
- 'અધ્યાત્મ' જો આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિન વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વિષે
તેવું આપ કરનાં રહેશો.
- 'અધ્યાત્મ' દર માસની ૧૭ તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અઠવાડિયા
સુધી અંક ન મળો તો સ્થાનિક ટપાવ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અને જાસૂબંન.
સિવિકમાં હશો તો જરૂર મોકલી આપશો.
- પત્રવિવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.
- 'અધ્યાત્મ' અંગે કોઈ સુચનો કરવાના હોય તો નિઃસંસોચ કરવા અનુરોધ છે.
- દર મહિનાની તા. ૧૫ સુધીમાં જે ગ્રાહકોનાં નામ અને મળી જશે, તેમને તા.
૧૭ મી એ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

ॐ મા-પ્રલુ

* મારા બધા કાયોમાં *

1. મારા બધા કાયોમાં તમારી મદદ માગું છું,
તમારો દિવ્ય આહે પ્રહર આશીર્વાદ માગું છું. મારા૦
2. તમારું સ્મરણ અંતરમાં અખંડપણે ભલે ચાલે,
તમારા ભાવના કુલો ભલે હરરોજ ને કુલે,
ખરે ઉપકાર માનું કે તમારામાં જ જાગું છું. મારા૦
3. તમારો સાથ ને સહકાર જીવનમાં મળી જાયે,
કમી શ્રી ધન્યતાની, કૃપાની વર્ષા સદ્ગ થાયે,
તમારી છત્રધારા મધુર તેમ જ હુંક માગું છું. મારા૦
4. હશે ચિંતા પછી કે ના તમારા દિવ્ય સહખાસે,
તમારી શુભાશિષથી ર મય ને સંકટે નાસે,
થઈ પાગલ પગે હેયા થકી હરરોજ લાગું છું. મારા૦
- 5.
- 6.

યોગેશ્વરજી

માર્ય : ૧૯૮૬

અનુક્રમિણકા

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત	મા સર્વેશ્વરી	૩
સ્વર્ગરોહણ-એક જીવંત તીર્થ	વિજુભાઈ છ. અમીન	૮
ધારણા	મહિલાભાઈ શાહ (અલગારી)	૧૨
અણાવક ઝાપિ	વામનરાય પ્રા. પટેલ	૧૬
શ્રીમદ્ભગવદગીતામાં		
સ્વાસ્થ્યમહિમા	ડૉ. ધરેન્દ્ર મ. માસ્લર (મધુરમ)	૨૩
ત્યાંથી કાં?	ડૉ. રણેન્દ્ર પટેલ (અનામી)	૩૦
વિજયકૃષ્ણ ગોસ્વામીને ઉપદેશ	મહેન્દ્રકુમાર ગુમ	૩૧
શ્રીહંદુરાહેવી	ઝિયુવાડિયા કનેચાલાલ	૩૭
રામકથા	યોગેશ્વરજી	૪૫
૧. રામ સમર	કમલ સુથાર	૫૧
પ્રાર્થનાની થકિન	સૌદામિની સનતકુમાર જેઠી	૫૫
દિવ્ય વારસો અમે દીપાવીએ	નારાયણ હ. જાની	૫૮

આદ્યાત્મ

૧૨૬ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો

—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૧૭

માર્ય-૧૯૮૬

અંક : ૬

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત

મા સર્વેશ્વરી

તા. ૭-૫-૮૧, ગુણવાર, વેશાખ સુદ ચોથ, ૨૦૩૭,

સ્થળ : ૮૮, કોટાયાર્કનગર, રોડર રોડ, સુરત-૮

સવારે નિયમિત રીતે સ્નાન-વાયામ-દૂધ પીવું લેખનકાર્યનો કુમ થર્ડ થયો. છેક સાડા અગિયાર સુધી પુ. શ્રી લેખનકાર્યમાં રત રથા. ૧૦ વાગે આંજે પુ. શ્રીના મુલાકાત ખંડમાં પંખો નંખાવ-વાનું કાર્ય સર્વેશ્વરી કરાવે છે.

સાડા અગિયાર પુ. શ્રી શ્રી ભડૃસાહેબને ત્યાંથી આવેલું પ્રેમ-પૂર્વક બનાવેલું, સાન્નિવક ભોજન લેવા બેસે છે. આંજે ઝીચડીનું ભોજન લીધું. સર્વેશ્વરીને પણ જે ભાવે તે પુ. શ્રીની સાથે જ બેસીને લઈ વે છે.

બાર વાગે મુલાકાત થર્ડ થાય છે. તે પહેલાં પુ. શ્રીના મુલા-

કાત ખંડમાં ગઈકાલે ખરીદિલા કપડાંમાંથી પડદા તેથાર થયા છે તે લગાડવામાં આવે છે. સવારે નિયમિત રીતે અતુલ કોન્ટ્રાક્ટર નામનો નાનકડો સાધક નેમ દૂધની સેવા આપે છે, તેમ પડદા સીવવાનું, કપડાં ધોવાનું સેવકાર્ય અતુલના માતા શ્રી મહાલતા-બેન કોન્ટ્રાક્ટર કરે છે. તેઓએ તાંકાલિક પડદા તેથાર કરી દીધા ને તેમણે જ લગાડી પણ દીધા એટલે આજે આ રૂમમાં પંખો ને પડદાથી સજાવટમાં ધણે ફેર પડયો.

આજે મુલાકાતમાં પૂ. શ્રીને વરસોથી ઓળખના એક ભાઈ પણ આવે છે. તેઓ પોતાની વ્યક્તિગત વા ની તકલીફ માટે પૂ. શ્રીની સલાહ ને આશીર્વાદ લેવા આવ્યા છે. પૂ. શ્રી તેમને મેનેટિક ટ્રીટમેન્ટનું સૂચન કરે છે. પણ એ ભાઈ લગભગ ૦૩૩ કલાક વાતોમાં ગણે છે. પૂ. શ્રી ત્યારબાદ રોજનિશિ વાંચવા સર્વેશ્વરીને સૂચના આપે છે.

રોજનિશિ વાંચ્યા બાદ પણ પૂ. શ્રી સાથે પેલા ભાઈ વાતો ચાલુ રાખે છે. પૂ. શ્રીને તે ભાઈ પૂછે છે :

પ્રશ્ન : તમે સાંજે મુલાકાત આપો છો?

પૂ. શ્રી : હું હવે વધારે સમય માણસોને આપતો નથી. જે મને વધારે પગાર આપે છે તેને જ ભગવાનને જ વધારે સમય આપું છું. પ્રવચન ન હોય ત્યારે સાંજે મુલાકાત આપું છું. પ્રવચન હોય ત્યારે સાંજે મુલાકાત બંધ થાય છે.

પ્રશ્ન : આપ સાંજે ફરવા જતા હથો ને?

પૂ. શ્રી : ના, માતાજ્ઞના સ્વર્ગવાસ પછી નથી જતો, હું તો મારામાં જ ફરું છું. જીવનમાં ધાણું ઝર્યા, ધાણું જોયું, ધાણું મળ્યા, હવે ધરાઈ ગયા અલમ-થઈ ગયું. સાડા અગિયાર સુધી કોઈને નહીં-ને ધરમાં ઉત્થાયો હોય તેમને પણ નહીં.

ત્યાં તો સમય થઈ ગયો. આજે આખીયે મુલાકાતમાં આ ભાઈ છવાઈ ગયા એમણે કોઈને પ્રશ્ન પૂછવાની તક જ ન આપી. સમય થનાં સૌ વિખરાય છે. નવા પડદાનું કામ પૂરું થાય છે. પૂ. શ્રી આશાને (કપૂરાથી આવી છે) તેના લગનજીવનમાં સુખી છે કે કેમ તે પૂછે છે. ત્યારબાદ તે સૌ વિદ્યાય થાય છે.

એક ભાઈ સાથે પોતાની પુત્રીના લગનની વાતમાં જન્માશરમાં મંગળ નડે છે—એમ પૂ. શ્રીને કહે છે.

પૂ. શ્રી : મંગળ ગ્રહ નહીં, જીવન મંગલમય બનવું જોઈએ. એટલે પણું. ગ્રહેની પણ હવે તો શાંતિ થઈ શકે છે. સૌ વિદ્યાય થાય છે. પૂ. શ્રી આરામ કરી થોડું લેખનકાર્ય કરે છે. પ્રવચન બાદ આજે શ્રી અનિસુખભાઈની સૂચના મુજબ સર્વેશ્વરીને પણ પોણે કલાક બોલવાનું હોવાની વાત પૂ. શ્રી સર્વેશ્વરીને કહે છે.

આજે પૂ. શ્રી પોતાનું પ્રવચન ૭-૩૦ કલાકે પૂરું કરી દે છે. ત્યારબાદ ૮-૨૦ સુધી સર્વેશ્વરી પોતાની સાધના માતાજ્ઞની મંદિરી, યાત્રા ને પૂ. શ્રીના જીવનની થોડી વાતો કરે છે.

પ્રવચન બાદ પૂ. શ્રી બે-ત્રણ મિનિટ સર્વેશ્વરી માટે બોલી શાંતિપાઠ કરે છે. ઉતારા પર આવી આજે ગુરુવાર હોઈ દૂધ-કેરી વગેરે લઈ, થોડું ધ્યાનમાં બેસી આરામ કરવામાં આવે છે.

તા. ૮-૫-૮૧, શુક્રવાર, વેશાખ સુદ પાંચમ, ૨૦૩૭,

સ્થળ : ૮૮, કોટખાઈનગર, રાદેર રોડ, સુરત-૮

સવારે નિયમિત સ્નાન, બાયામ, દૂધ લેવું ને લેખનકાર્ય એ પૂ. શ્રીનો કુમ રહ્યો. સર્વેશ્વરી પણ સ્નાન, બાયામ, ગીતાપાઠ, જ્યોતિ ને પછી કપૂરા જવાની થોડી તેથારી કરીને નોંધનું લેખન કરે છે. અગિયાર સુધી લેખનકાર્ય થાય છે. ત્યારબાદ થોડું બીજું

કર્તૃ કરી લે છે. પૂ. શ્રી ૧૧-૩૫ મિનિટે લેખનકાર્ય પૂર્ણ કરી ભોજન લેવા બેસે છે.

આજે ભોજનમાં પૂ. શ્રી કેરીનો રસ ને ઢોકળાં લે છે. ભોજનમાં દરરોજની જેમ સર્વેશ્વરી પણ સાથે જ બેસી જય છે. બરાબર બાર ને પાંચ મિનિટે પૂ. શ્રી મુલાકાતના ખંડમાં આવી જય છે.

રોજનિધિનું એક પાનું (એક દિવસની નોંધ) સર્વેશ્વરી વાંચે છે. ત્યારબાદ પ્રશ્નોત્તરી થર્ડ થાય છે.

પ્રશ્ન : ઊંઘ ઉપર એકએક કાબૂ મેળવી શકાય?

પ્રશ્ન : પ્રાણ્યામથી પાપ નાશ થાય?

પ્રશ્ન : દરેક પ્રાણ્યામ ઉનાળામાં થાય?

(જવાબો નોંધને યોગ્ય ન હતા.)

પ્રશ્ન : કાનના નાદ અને કાનમાં આવતા અવાજેના રોગ વચ્ચે શોફેર?

પૂ. શ્રી : કાનના વ્યાધિ હોય તો દસ પ્રકારના નાદ ન સંભળાય.

પ્રશ્ન : અનીતિથી મેળવેલા પૈસા ગુરુ સ્વીકારે?

પૂ. શ્રી : થા માટે ન સ્વીકારે? એવું જે પૂછ્યા જય તો લગભગ બધાંને જ ના કહેવી પડે. હા, ગુરુ એટંબું કહે, નીતિથી કમાજો. તમે અનીતિથી કર્માયા હો તો તમે જાણો.

પ્રશ્ન : એ અનીતિનું ધન હોય તેમાંથી ગુરુને ચરણે ધરે તો તેનું નાણું શુદ્ધ થઈ જય ખરું?

પૂ. શ્રી : શુદ્ધકેવી રીતે થાય? તે નાણાંનો સદૃપ્યોગ થાય તો.

પ્રશ્ન : પણ ગુરુના ચરણે ધરીને તે નાણું સંકર્મમાં તો વપરાયું જ ને? નેથી તેને દોષ ઓછો લાગે ને?

પૂ. શ્રી : જુઓ, દોષ ઓછો લાગે કે નહીં એ જુદી વાત છે. ગુરુ જ ધારીવાર તે પેસાનો દુરૂપ્યોગ કરે તો? જુઓ, નાનકડી વાત કરું.

આ શ્રી શાંતિભાઈના આજીવન સભ્યના પેસાનો સદૃપ્યોગ કરવાનો વિચાર કરું છું. મુંબઈમાં જ્યાં હું ભાણ્યો, ત્યાં થેઠ શ્રી રણાંધેડાસ લોટવાળા લાયબ્રેરીમાંથી મેં ધણાં પુસ્તકો વાંચ્યાં. તો ત્યાં અધ્યાત્મમનું લવાજમ ભરાય તો હજરો માણસો તેનો લાભ લે. આ સારો વિચાર આવ્યો.

શાંતિભાઈની ભાવનાનું પરિણામ આ રીતે ધાણું ઊંચું આવે. કેમ શાંતિભાઈ ખરી વાત છે ને?

શ્રી શાંતિભાઈ વ્રજલાલ કરીવાળા હા કહે છે.

સમય થનાં સૌ વિદ્યાય થાય છે. આજે શ્રી દીનાબેન ઘડિયાળી (સિગાપુર હાઈસ્કૂલના પ્રિન્સીપાલ) દોઢ વાગ્યાનો સમય આપ્યો હતો—તે આવ્યાં છે. પૂ. શ્રી તેમની સાથે વાતો કરે છે. ત્યારબાદ પૂ. શ્રી આરામ કરે છે.

સર્વેશ્વરીનાં સ્વજનો આવ્યાં છે. તેમની સાથે જ ચાર વાગ્યા સુધી બેસે છે. પાંચથી છ સુધી પૂ. શ્રી રામાયણ લેખન અને સર્વેશ્વરી નોંધ લેખન કરે છે.

પ્રવચનમાં જવાનું, ત્યાંથી આવવાનું બને છે. પણ આજે સર્વેશ્વરી પોતાના અનુભવો ઉપર પોણો કલાક પ્રવચન આપે છે. સૌ શાંતિથી એ કાર્યક્રમમાં ભાગ લે છે. ધરે આવી ઝીચડીનું ભોજન લેવાય છે. ત્યારબાદ પ્રાર્થના બાદ આરામ હરિ: ઉં

(ક્રમશ:)

સ્વર્ગરોહણ—એક જીવંત તીર્થ

વિનુભાઈ છ. અમીન

મારા અનુભવો

[સ્વર્ગરોહણ તીર્થના અનુભવો લખવાનું મન થયું. હું સારો લેખક નથી, પરંતુ પુ. મા પ્રભુના ગુણગાન ગાવાનું—કોઈને પ્રેરણપ્રદૃપ થાય એવી ઘટનાઓ લખવાનું મન થયું. એટલે આ લખ્યું છે.—લેખક]

(૧) ૨૬ જનેવારી'૮૮ પાદોશની ધર્મશાળા શક્તિભુવનના મેનેજર શ્રી અરવિંદભાઈ જોથીની દીકરીનો લગ્ન પ્રસંગ અને તેમના વેવાઈપ્લાના વરપક્ષની જાનના ઉપ જનેયાનો ઉત્તારો આપણો ત્યાં. તેમના વેવાઈ શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ભરૂ ભૂજના પત્ની અને શ્રી અરવિંદભાઈ વિસનગરના રહેવાસી. શ્રી મહેન્દ્રભાઈ શ્રી અંબાજીના અનન્ય ભક્ત અને તેમના ધરે ૧૮ કૂટ લાંબુ ત્રિશૂળ અને તેની વારતહેવારે પૂજા પણ તેમની પુ. માને પ્રાર્થના કે “હે મા મારા દીકરાના લગ્ન તારા જ ધામમાં થાય તો કેવું? અને જ્યારે તેઓએ આપણું પ્રાર્થનામંદિર—કુટ્ટિયાનાં દર્શન કર્યાં ત્યારે આંખમાં પ્રેમાશ્રુ આવી ગયાં કે માએ મારી ભાવના પૂરી કરી અને તેના જ જીવંત ધામમાં લગ્ન ગોઠવાયાં. તા. ૨૫ ના રાતના માના ગરબા અને કુટ્ટિયામાં માના સંનિધ્યમાં નવતર વધુ પગે લાગતાં—માના ગરબા ગાતા આનંદ કરતા વિડીઓ ફ્રિલ્મ ઉતારી. જે એક આનંદનો અપૂર્વ લ્ખાવો હતો.

કુટ્ટિયામાં માના ગરબા ગાતા એક યુવાન ભાઈ પૂણવા

માર્ચ : ૧૯૮૬

૯

માંડયા બીજે દિવસે તેઓને પૂછતાં શ્રી અંબાજી અને બીજી ત્રણ દેવીઓનો શરીરમાં આવિષ્કાર થાય છે અને અનેરી શક્તિથી હકોટા અને પૂણવા મંડાય છે. વિગેરે તેઓએ જણાવ્યું. ‘પ્રકાશના પંથે’ માંથી એક બેનના પૂણવા વિષેનો પ્રસંગ વાંચી સંભળાવ્યો અને પુ. માને પ્રાર્થના કરવા વિનંતીના સ્વરમાં વાર્તાવાપ કરવા જણાવ્યું કે આનાથી પણ સારી ઉચ્ચદશા માટેની સિથિતમાં લઈ જવા જણાવ્યું.

પુ. મા પ્રભુ ભજોની કેવી રીતે કેવી કેવી ઈચ્છાઓ પૂરી કરે છે તે આનંદ માનવાનો અનેરો અવસર તા. ૨૫—૨૬ જનેવારીના રોજ બન્યો હતો.

(૨) તા. ૧૨—૧—૮૮ તારીખ પ્રમાણે મારો જન્મ દિવસ અને તે દિવસે જ મંજુલાબેન અમીન વડોદરા પરત ગાયેલાં. પુ. મા પ્રભુને પ્રાર્થના ખંડમાં પ્રાર્થના કરતાં આંખમાં પ્રેમાશ્રુ આવ્યાં અને પ્રભુને કદ્યું કે ૫૮ વર્ષ વીતી ગયાં. હવે તો આ ક્ષણી દુનિયા છોડવાનો સમય વધુ નજીક આવતો જાય છે. તારા દર્શન માટે લાયક તો નથી. જીવનુક્ત દશાનું દાન દે. દિવ્ય અનુભૂતિ કરાવો પ્રભુ! અને પ્રભુએ પોતાના સ્વરૂપમાં જીવંતપાણું દાખવી ગાવ અને મુખારવિદના અસલ સ્વરૂપના દર્શનની અંખી થોડીક ક્ષણો કરાવી, આ જીવને ધન્ય કરી દીધો. પ્રભુએ પોતાના સ્વરૂપમાં પોતાનું જીવંતપાણું દાખવી આનંદનું દાન દીધું.

(૩) ડિસેમ્બર'૮૫ થી જનેવારી'૮૮ ના બે માસના વસવાટ દરમ્યાન તબીયત ધર્યું જ સારી રહી. શક્તિ ખૂબ જ રહી. દશ વર્ષ ઓછી ઉમ્મરનો યુવાન થયાનો સતત અનુભવ થતો રહ્યો. વડોદરાથી તાં ગયો તે વખતે ઉપરનો એક દાંત દુઃખતો હતો જે

કૃતી વડોદરા ગયો ત્યારે પાછે દુઃખવા લાગ્યો. પણ જીવનીર્થના બે માસના વસવાઈ દરમ્યાન દાંતનો દુઃખાવો ગાયબ થયેલો તે પુ. શ્રી મા પ્રભુના રક્ષા કવચથી જ દુઃખાવો દૂર રહેલો એમ લાગ્યું.

(૪) તા. ૧૫ જનેવારી મળસે સ્વખનમાં પુ. માએ જણાયું કે મને ભૂખ લાગી છે. નેથી દૂધ અને સોનપાપડી મહારાઘ્રની મગજ નેવી મીઠાઈ પુ. માને સ્વખનમાં ધરાવી હતી.

પુ. મા પ્રભુની માનસપૂજા કરવાનો ધર્મા વર્ણોથી નિયમ અને માનસપૂજાની નોંધ પુ. મા પ્રભુ કે છે. માનસપૂજા સ્વીકારે છે તેવા અનુભવો આ અગાઉ ૧૯૮૦ ની ઉત્તરભારતની યાત્રા દરમ્યાન કર્ણપ્રયાગના તીર્થમાં તેમ જ ૧૯૮૪ ની હરદ્વાર યાત્રામાં આર્થનિવાસમાં પુ. મા પ્રભુએ કરાવેલો, તે મારી સ્મૃતિમાં તાજ જ છે.

આવા જ પ્રસંગો સ્વર્ગરોહણની તીર્થભૂમિમાં વારંવાર પુ. મા પ્રભુએ કરાવેલા છે. માનસપૂજામાં ધરાવેલા સૂક્ત મેવા બદામ, કાજુ તથા મીઠાઈઓ તેના પ્રત્યક્ષુર્પે પ્રસાદ તરીકે દેશવિદેશના યોગેશ્વર પરિવારના ભક્તોદ્વારા દિવસોના દિવસો સુધી ખવડાવી આ જીવને ધન્ય બનાવી દીધો. એકલો છું, રંધુ છું. એકાદ બે વસ્તુઓ બનાવીને જમું છું. તેમાં ૫૦% કરતાં વધુ દિવસોએ પોતાની પ્રસાదી જમાડી અન્નપૂર્ણ માએ આનંદ કરાવી દીધો.

(૫) સ્થાનિક રહેવાસીઓ પંખીની ચણ નાંખી જાય છે. કોઈની લેસ માંદી પડે કે અમુક ખોટું બોલ્યા હોય અને તેની શિક્ષાસ્વરૂપે-દંડસ્વરૂપે કે અમુક માનતા માની હોય અને તે પૂરી થઈ હોય તે માટે પંખીને ચણ નાંખવાની રકમ આપી જાય કે પછી બાજરી આપી જાય.

તે રીતે ૧૮-૧૨-૮૫ પાછીના પંપની મોટરનું રીપેર નીકળ્યું. મંજુલાબેન અમીનના મનમાં કે મોટર ન ચાલે. અને લાંબુ રીપેરિંગ નીકળે અને કદાચ બે ત્રણ દિવસ આપણને કે બીજા યાત્રીઓને અગવડ ન પડે કે શક્તિભુવનમાંથી પાછીની વિવસ્થા ન કરવી પડે-ને માટે શ્રી મા પ્રભુને પ્રાર્થના કરી. શ્રીકૃષ્ણ વધેરવાની માનતા માની અને પ્રાર્થના સંભળાઈ અને માનતાના સ્વરૂપે કે પછી ગમે તેમ પણ ત્રણ ચાર કલાકમાં જ સ્ટાર્ટર રીપેર થઈ ગયું.

ઇશ્વર ભાવનો વધ્ય તેમ જ શ્રદ્ધ અને ભક્તિનો. ભક્તિથી ઇશ્વરને સહેલાઈથી પામી શકાય.

રામકૃષ્ણ પરમહંસ

ઓ. : ૨૩૪૬૮

કે. : ૮૨૪૩૭

૩૪૦૧૬

ધ. : ૪૧૪૩૭

જેતીની સિચાઈ માટે વિશ્વસનીય એન્જિન

“સન્યવાન” તથા “ચેંદન”

૬, ૮ તથા ૧૦ હે. પા.

— બનાવનાર :-

કનેરીયા એન્ઝીનીયરીંગ વર્ક્ષે

ફેબ્રિર રોડ, રાજકોટ-૩૬૦૦૦૨

ધારણા

મહિષાભાઈ શાહ (અલગપારી)

ધારણા એ યોગનું છુટું અંગ છે. પ્રત્યાહારદ્વારા મનની ચંચળના ઉપર કાબુ મેળવ્યો હોય અને વિષયોથી ઈન્દ્રિયોને પાછી વાળી શકતાં આવડે, પછી ધારણાની યોગ્યતા આવે છે. ધારે ત્યારે ઈન્દ્રિયોને વિષયોમાં જોડી શકે અને ધારે ત્યારે ઈન્દ્રિયોને વિષયોથી અલગ કરી શકે, ત્યારે ધારણા સુલભ થઈ એમ કહેવાય.

ધારણાનો અર્થ છે કોઈ સ્થળવિશેષ પર મનને એકાગ્ર કરી સિથર કરવું.

આવી ધારણા બે પ્રકારની. એક આંતરિક તે સૂક્ષ્મ, બીજી બાધ્ય, તે સ્થૂળ.

આંતરિક ધારણા અધરી, બાધ્યધારણા સહેલી તેથી બાધ્ય સ્થૂળ ધારણાથી સાધકે યોડી શરૂઆત કરવી જોઈએ.

બાધ્યધારણામાં મૂર્તિ, ચિત્ર, કૂલ, ચંદ્ર, શિવલિંગ શાલિગ્રામ એમ અનેક પ્રતીકોમાંથી એકની પસંદગી કરી શકાય જોકે આમાંથી શાલિગ્રામ કરતાં વિષયુની કે બાલકૃષ્ણ કે ઈષ્ટદેવની મૂર્તિની ધારણા સહેલી પડે છે.

સૂક્ષ્મ ધારણામાં દેહની અંદર આવેલાં ચકો જેવાં કે આશાચક, મહિષપુર, સ્વાધિષ્ઠાન વગેરે પર ધારણા કરવાની હોય છે. આમાં કલ્યાણ કરવી પડે છે એટલે સૂક્ષ્મ ધારણા સ્થૂળ પછીનું આગળનું પગથિયું છે.

માર્ય : ૧૯૮૬

૧૩

સામાન્ય રીતે ધારણા અધરી છે એમ માનવામાં આવે છે, પણ ધારીએ છીએ તેટલી અધરી નથી દરેકમાં ધારણાચિત્ત-ઓછેવતે અંશે હોય છે. પોતાની પ્રિય વસ્તુ કે પ્રિયપાત્રનું આપણાને સ્વન્ન આવે છે તે એક પ્રકારની ધારણા જ છે પણ તે અભાનાવસ્થાની ધારણા છે, જ્યારે યોગની ધારણા જગતા-વસ્થાની ધારણા છે.

એટલે ધારણાનો વિષય એવો હોવો જોઈએ કે જે આપણા હૃદયને ગમે-પ્રિય હોય નેમ કે મૂર્તિ હોય તો તે આપણા પ્રિય ઈષ્ટદેવ, ગુરુ કે એવો જ કોઈ પ્રિય સદ્વ્યક્તિની હોવી જોઈએ. આપણે ત્યાં બાલકૃષ્ણની મૂર્તિની ધારણાનો પ્રચાર છે. એની પણ ધારણા કરી શકાય કોઈ કૂલ બહુ જ સુંદર ને મનોહર હોય તો તેની પણ ધારણા થઈ શકે. એકવાર પ્રિય વસ્તુ કે વ્યક્તિની ધારણા આવડી જાય પછી ગમે તે વિષય પર ધારણા કરવાનું સહેલું થઈ જાય છે.

ધારણામાં પોતાની સામે મૂર્તિ કે ચિત્ર રાખી, પછી પદ્માસન-વાળીને ચિત્ર કે મૂર્તિ સામે સિથર આંખે જોવાનું હોય છે. સિથર આંખે જોતા જોતા મન એકાગ્ર થઈ જાય અને મૂર્તિ કે ચિત્ર સિવાય આસપાસનું એમ બધું જ દેખાનું બંધ થઈ જાય ત્યારે ધારણા શરૂ થઈ ગણાય.

યમનિયમથી પ્રત્યાહાર સુધી બહિરંગ યોગ ગણાય છે અને ધારણાથી અંતરંગ યોગ શરૂ થાય છે પરંતુ ગણેશમૂર્તિની ધારણા કરતા હોઈએ ને મન એકાગ્ર ને સિથર થઈ ગયું તો પણ તે બહિરંગ જ ગણાય. પણ જેવી ગણેશમૂર્તિ બહાર દેખાય છે તેવી અંદર દેખાય ત્યારે તે અંતરંગ થઈ ગણાય સ્વન્નમાં નેમ આપણે

માર્ચ : ૧૯૭૮

(૮) ધારણાના અભ્યાસ દરમાન ચર્ચાથી, વાઈવિવાદથી, વધારે પડતી વાતોથી અને વધારે પડતા શારીરિક શ્રમથી દૂર રહેવું.

ધારણાથી નાડીતંત્ર સબળ બને. શાંતિ અને વિશ્વામ મળે. ચિત્તની પ્રસન્નતા વધે, ગ્રહણશક્તિ વધે, મનની સંકલ્પશક્તિ વધે અને યોગમાં બીજી માનસિક શક્તિઓ પણ વધે. એમ દર્શાવ્યું છે. મનની શક્તિ માટે ધારણા એક અમોદ આસન છે.

અંદરની આંખે સ્વભું જોઈએ ધીએ તેવી રીતે ગણેશમૂર્તિને અંદર જોઈએ ત્યારે ધારણા પણ અંતરંગ થઈ ગણાય અંતરંગ યોગનું લક્ષ્ય અંતર્દૃષ્ટિનો વિકાસ કરી અંદરના ચક્ષોની ગતિવિધિની જાણકારી અને અનુભવ મેળવવાનો છે. ધારણા સિદ્ધ થતાં બાધ્યશાન લુમ થઈ જાય, સમયનું ભાન ન રહે અને અંતર્લક્ષ્ય થઈ જવાય.

ધારણાની રીત

(૧) પોતાની પ્રિયમૂર્તિને પોતાની બેઠકથી ૧॥ ફૂટ છેટે આંખની ઊંચાઈએ સામે મૂકવી.

(૨) પદ્માસનવાળીને બેસવું—હાથના પંજા ચત્તા કે બધા ગ્રોહણપર રાખવા હાથ, પગ કે આંખની ચંચળતા દૂર કરી શરીરમનને સ્થિર કરવાનું આ આસન છે.

(૩) પહેલા પાંચ સાત સેકંડ મૂર્તિ સામે જોઈ રહેવું. પછી આંખ બંધ કરી અંદર જોવું એમ બેચારવાર કરવું અને અંદર મૂર્તિ દેખાય છે કે નહિ તે જોવું. પહેલા પદ્માસના જોવું દેખાય ને પછી સમગ્રાંપ દેખાય એમ થવું જોઈએ. ત્રણોક માસ આમ કરવું જોઈએ.

(૪) ધારણા દરરોજ નિયમિત સમયે કરવી જોઈએ.

(૫) એકાંત સ્થળમાં—ન્યાં અવાજ ન થતા હોય ને શાંતિ હોય ત્યાં કરવી જોઈએ.

(૬) ધારણા ગ્રાતંકણ, સાયંકણ અને રાતે પણ થઈ શકે. દિવસમાં એકવાર, બેવારકે ત્રણવાર કરી શકાય જેવી અનુકૂળતા.

(૭) મન ચિંતામાં ઘેરાયેલું હોય ને પ્રકૃષ્ટ ન હોય તો ધારણા ન કરવી. મનને ચિંતામુક્ત ને શાંતપ્રકૃષ્ટ કરીને જ ધારણા કરવા બેસવું.

જીન કે સમજ વિનાની ભક્તિ ખાસ ફળ આપી નહિ શકે, તે પ્રમાણે ભક્તિ કે પ્રેમ વિનાનું જીન પણ નીરસ થશે, બારદૃપ બનશે.

ઈલેક્ટ્રોન મોટર, સબમર્સીબલ, ઓફિલ એન્જિન મશીન તથા એન્ટીવાડીને લગતા ઓળારો તથા તેના સ્પેરપાર્ટસના છૂટક તથા જથ્થાબંધ વેપારી

સૌજન્ય : પૂજા એન્સ્પોર્ટ્સ

* જયંતીલાલ મોહનલાલ દઢાણીયા *

એન્ટીવાડી એન્ડ ડિઝલ સ્પેર્સ,

એસ ટી. સ્ટેન્ડ પાસે, ગીજવી.

નિલો : વલસાડ, પીનકોડ : ૩૮૬૫૨૧ (ગુજરાત)

ક્રીન નં : ૨૩૫૮, ૨૪૫૮, ૨૫૫૮

ક્રેન્સ : (૦૮૯) ૦૨૬૩૫૩-૨૪૫૮/૨૦૬૭

અષ્ટાવકુ ઝડપી

(ગંતાંકથી ચાલુ)

વામનરાય પ્રા. પટેલ

એમ કહી દ્વારપણ તેમને જનકરાજ પાસે લઈ ગયો. એટલે અષ્ટાવકુ બોલ્યો : ‘હે રાજન! એમે સાંભળ્યું છે કે, આપના દરબારમાં એક બંદી નામનો વાદવેત્તા છે; તે સર્વ વૃદ્ધેને વાદમાં હરાવે છે, ને એ હારેલા વૃદ્ધેને પાણીમાં ડૂબાડી દે છે, તેથી હું અતે અદ્દેત બ્રહ્મ પુરવાર કરી આપવા આવ્યો હું.’

જનકરાજ કહે : ‘તમે બંદીને જોયા નથી ને એને જનવાની આશ્ચર્ય રખો છો? વિદ્વાનોની અમારી આ પરિષદમાં એમે જેને તેને દાખલ કરતા નથી. તમને હું કેટલાક પ્રશ્નો પણું છું. તેનો સંતોષકારક જવાબ મને તમારા તરફથી મળે એટલે મારી ખાતરી થાય કે તમો વિવિધાન છો; એ ખાતરી થતાં હું તમને એ સભામાં પ્રવેશ કરવાની તથા વાદ કરવાની રજા આપીશ.’

આમ કહી રાજને તેને ત્રણ પ્રકારનાં કાલયક વિષે તથા તેના પ્રયોજનનો પ્રશ્ન કર્યો, જેનો શાખના પ્રમાણસર સંતોષકારક જવાબ મળ્યાથી એક જગતના નિરીક્ષણના વ્યાવહારિક જ્ઞાનના ચાર પ્રશ્ન કર્યો :

‘(૧) સૂતાં કોણ આંખ મીંચતું નથી? (૨) જન્મયા પછી કોણ ગતિ કરતું નથી? (૩) કેને હૃદય નથી? (૪) કોણ વેગથી વધે છે?’

અષ્ટાવકુ જવાબ આપ્યો : ‘(૧) મત્સ્ય સૂતાં (ઉંઘનાં) આંખ મીંચતું નથી. (૨) જન્મયા પછી હું ગતિ કરતું નથી. (૩)

માર્ય : ૧૯૭૯

૧૭

પથરને હૃદય નથી. (૪) નદી વેગથી વૃદ્ધિ પામે છે.’

રાજ આ જવાબથી અતિ પ્રસન્ન થયો અને બોલ્યો : ‘તમો તો કોઈ દેવ દેખાવો છો. મારા મતમાં તો બાળક નથી પણ ખરે જ વૃદ્ધ છે. જાઓ, તમને અમારા યજમંડળમાં તેમ રાજ્યના પંડિતોની સભામાં જવાની ધૂટ છે. તમારી પ્રતિજ્ઞા છે અદ્દેત બ્રહ્મનું પ્રતિપાદન કરવાની. પેલા બેઠા છે તે અમારા મહામાન્ય પંડિત બંદી. એ છે દેત બ્રહ્મમાં માનનારા.

અષ્ટાવકુ સભામાં પ્રવેશ કર્યો; બંદીને પડકારી કહ્યું : ‘હું તારાં વાક્યોનો જવાબ આપવા તેયાર છું; તું મારાં વચ્ચનોનો ઉત્તર આપવા તેયાર થા. બંદીએ તેયારી જણાવતાં વાદ થતું થયો. એ બે વચ્ચે શાખાર્થી બહુ લાંબો ચાલ્યો. જે જે સિદ્ધાંત બંદીએ રજૂ કર્યો, તેના જવાબ અષ્ટાવકુ શાખને અનુસરી આખ્યા ને પોતાના સિદ્ધાંત સ્થાપવાને બંદીના સિદ્ધાંતનું ખંડન કરતા ગયા છેવેટે બંદી ગુંચવાઈ ગયા. પોતે જે શ્લોક બોલવા લાગ્યા, તેનું અર્થું ચરણ ભૂલી ગયા. આ શ્લોકવડે એના જ મતનું ખંડન કર્યું.

બંદીનું મોં બંધ થઈ ગયું; એ નીચું મોં રાખી સભામાં બેઠા આ વખતે સભામાં હોલા થઈ રહી. બધા ભ્રાન્થણો ખુશ ખુશ થઈ ગયા, લાથ જોડી અષ્ટાવકુ પાસે આવી તેના પ્રત્યે ખૂબ આદરભાવ દેખાડવા લાગ્યા.

અષ્ટાવકુ બોલ્યો : ‘હે રાજન! આ બંદીએ અત્યાર સુધીમાં અનેક વિવિધ ભ્રાન્થણોને આવા વાદથી હરાવીને પાણીમાં ડૂબાડી દીધા છે; હવે એનો પરાજય થયો છે; માટે ન્યાય પ્રમાણે તો એને પણ હવે એ સજા થવી જોઈએ.

બંદી બોલ્યો : ‘હે રાજ! હું વરણનો પુત્ર છું. જ્યારે અહીં

અણવક જવાબ આપો : ‘હે રાજન્! તમો ખુશીથી તે પૂછો. કહો શી શંકા છે?’

‘હે અણવકલ્પિછ, મને એક રાત્રિએ સ્વન્ન આવ્યું. સ્વન્નમાં હું બિખારી થઈ ગયો; ને તે બીજા બિખારી જેવો નહિને ભીખ માગી ખાય, હષ્ટપુષ્ટ થાય, રાત પડે નિરાતે સુઅં; મને તો ખીચડી મેળવવાની પણ મારામાર પડતી. આમ કેટલાયે દિવસના ઉપવાસ થયા ત્યારે મને માંડ માંડ થોડું ખાવાનું એક જણે આપ્યું. તે લઈ ધણ્ણા દિવસના ઉપવાસનાં પારણું એ ભીખના અનન્ધી કરવાની જ્યાં શરૂઆત કરું છું, ત્યાં જ બે સાંંદ લડતા લડતા મારી પર ધસી આવ્યા આથી ખાવાનું ખાવાને ઠેકાણે જ રહી ગયું. હું તો બી ગયો ને એકદમ બૂમ પાડી ઉઠ્યો. બૂમ પાડતાં જ ઊંઘ ઊડી ગઈ.’

‘બૂમ સાંભળતાં જ મારા સૈનિક, પહેરેગીરો, ‘મહારાજ જનકને ધારી જમ્મા’ એમ પોકારતા પોકારતા મારા પલંગને વીટણાઈ વળ્યા.’

‘ઊડીને જોઉ છું તો હું તો મારા સોનાના પલંગ પર સૂતેલો છું. પાસે સુગંધી તેલના દીવાઓ ઝગમગી રહ્યા છે. ખુલ્ખી તલવારવાળા પહેરેગીરો પહેરો ભરી રહ્યા છે. ન ત્યાં દેખાયા સાંઢ, કે ન તેની લડાલડ.’

‘અણવકછ, આથી મને શંકા ઉત્પન્ન થઈ છે. જ્યારે હું સ્વન્ન જોતો હતો ત્યારે તે મને ખરં જ લાગ્યું. તે વખતની મારી ને જે દશા થઈ તેથી મને સુખ, દુઃખ, શોક, ભય સર્વનો અનુભવ આવ્યો; તે વખતે તો તે દશા સારી જ લાગી. પણ જાગીને જોઉ છું તો એ બધો દેખાવ બંધ પડી ગયેલો; તેથી મિથ્યા જેવો લાગ્યો.

આપે યજ્ઞ શરૂ કર્યો, ત્યારે ને તે જ વખતે મારા પિતા વરુણને ત્યાં પણ બાર વર્ષનો યજ્ઞ શરૂ થયેલો. તે યજ્ઞ જોવાની એ શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણાઓને ઈચ્છા હતી. તેથી મેં એમને ત્યાં મોકલ્યા છે. હવે મારા પિતાશ્રીનો યજ્ઞ પૂરો થયો છે. તેથી હમણાં તેઓ પાદા આવી રહ્યા છે. જે અણવકને લીધે મારા પિતા વરુણને હું મળી શકીશ તે અણવકનું હવે હું પૂજન કરું છું?’ એમ કહી બંદીએ અણવકનું પૂજન કર્યું.

અણવક કહે : ‘બંદી વરુણના પુત્ર છે; માટે એમને એમના પિતાનો મેળાપ જલદી કરાવવો જ હીક છે.’

બંદી કહે : ‘હે ભાઈ! હું તો વરુણરાજનો પુત્ર છું, એટલે મને દૂબવાનો ભય જ ક્યાંથી હોય? લાંબા વખતથી અદૃશ્ય બનેલા તારા પિતા કહેડને હવે તું જોઈશ’

આમ વાત ચાલતી હતી ત્યાં જ વરુણથી પૂજાસત્કાર પામેલા બધા બ્રાહ્મણો જગમાંથી ઉપર આવ્યા અને જનકરાજની પાસે આવી ઉલ્લા.

વેર લેવાની ભાવનાથી જે થોડી ગમગીની સભાસ્થાનમાં પ્રસરી રહી હતી, તે આ સર્વ બ્રાહ્મણોને જીવન જોતાં જ પલટાઈ ગઈ. હવે એક આનંદનું મોનું સભામાં ફરી વળ્યું. બધા સંતોષ ને આનંદનો શાસ લેવા લાગ્યા; પોતાના પિતાને જીવન જોઈ; એના આનંદમાં અણવકની પણ બંદી પર વેર લેવાની ભાવના લુમ થઈ ગઈ, એટલે રાજાએ વિનયપૂર્વક કહ્યું : ‘હે અણવક! મને ધણ્ણ દિવસથી એક શંકા ઊભી થઈ છે, તે આ સર્વ સભાજનોને મેં નિવેદન કરી, પણ એમાંથી કોઈ એનો સમાધાનકારક ઉત્તર હજી નથી આપી શક્યા, માટે આપ રજ આપો તો આપને જે પૂછું?’

‘આત્મારે આ દશ્યમાં (જગૃતિમાં) તો મારો રાજ્યવેભવ, આપનો સમાગમ વગેરે સત્ય લાગે છે; તેનો આનંદ અનુભવું છું. તે બધું જરૂર રહે તો દુઃખ પણ લાગે જ, પરંતુ જ્યારે હું ઊંઘી જઈશ, ત્યારે તો આ બધું મને નથી દેખાવાનું.’

‘માટે મને પ્રક્રિયા થયો, સ્વભન્માં સ્વભન્નની સૃષ્ટિ સાચી લાગી, તેનો સુખદુઃખનો અનુભવ આવ્યો, તે જગૃત થયો ત્યારે ઝોટો બની ગયો. વળી જગત અવસ્થામાં જે સર્વ કરું છું, ભોગવું છું, તે બધાં સુખદુઃખનો નાશ ઊંઘમાં ને સ્વભન્નાવસ્થામાં થાય છે.’

‘ત્યારે આ જે સ્વભન્માં અનુભવ આવ્યા તેને સાચા ગણવા કે જગૃતિમાં જે જે અનુભવો આવે છે તેને સાચા ગણવા? આ બેમાંથી સાચું શું છે, તે આપ કૂપા કરી કહો. આ બધો સંસાર ખરો કે ઝોટો? ઊંઘ અને સ્વભન્માં નાશ પામતા જગૃતિના બધા વિવહાર ઝોડા હેઠ, તો આ સર્વ સંસાર જગૃતિનો જ વિવહાર હોવાથી, ઝોટો જ કહેવાય; માટે ખરી હકીકત આપ કૂપા કરી જણાવો.’

‘હે રાજ્ઞ! સત્ય શું છે એ જાણવાની તમને તાવાવેલી લાગી છે, ખરું ને?’

જનક કહે : ‘હા’

અષ્ટાવક : ‘સત્ય પારખવાની એક ચાવી છે. આપણી સાથે જે રહે, અચળ રહે, કદી વિખૂટં ન પડે તે સત્ય તમે જોયું સ્વભન્નનું દુઃખ. તેનો અનુભવ તમને જાગ્યા પદ્ધી નથી થયો, ખાલ પણ થતો નથી, માટે એને સત્ય ન કહેવાય તે જ પ્રમાણો આ જગૃતિનાં સુખદુઃખ તમે કહો છો તેમ નથી સ્વભન્માં, નથી ઊંઘમાં, નથી તમારી સાથે રહેતાં; કાયમ એ તમારી સાથે નથી

રહેતાં. જગૃતિ એ જ સંસાર એમ તમે કહો છો; તે સંસાર તો નથી જણાતો ઊંઘમાં કે નથી આપણો દેહ છૂટી જાય ત્યારે સાથે આવનો; માટે જેમ સ્વભન્ન મિથ્યા છે, જગૃતિના વિવહાર મિથ્યા છે, તેવો જ આ સર્વ સંસાર પણ મિથ્યા છે.’

આ પ્રકારના સ્થાન જવાબથી જનકરાજનો સંશેષ ટળી ગયો. એને આનંદ થઈ ગયો. અષ્ટાવકની એણે હવે વિધિપુરસર પૂજા કરી; ખૂબ આદરપૂર્વક સત્કાર કર્યો.

બંદી હવે પોતે જ જનકની આજ્ઞા લઈ પિતાને મળવા સાગરના જણમાં પેસી ગયો. અનેક બ્રાહ્મણોને તથા અષ્ટાવકના પિતાને બંદીના વાદમાં લારી ગણાનું જે દુઃખ લાગ્યા કરતું રહેતું, તેનો ઉંખ હવે હદ્યમાંથી સમુદ્રો નીકળી ગયો.

બંદીની હાર થઈ ને અષ્ટાવકનો જય થયો, તેથી સર્વ બ્રાહ્મણોએ અષ્ટાવકની પૂજા કરી; પછી અષ્ટાવકે પોતાના પિતાનું પૂજન કર્યું ને અષ્ટાવક તથા સર્વ બ્રાહ્મણો રાજની આજ્ઞા લઈ ઘેર પાછા ફર્યું.

અષ્ટાવક પણ પોતાના પિતા તથા મામા સાથે પોતાના શ્રેષ્ઠ આશ્રમે પાદ્ધા ફર્યું. આશ્રમમાં સર્વત્ર આનંદ આનંદ પ્રસરી રહ્યો. આ વખતે એના પિતા કહેડે કહ્યું : ‘હે પુત્ર તને મેં શાપ આપેલો, તેથી તારું શરીર આવું આઠે અંગો વાંકું બની ગયું. તેથી તને મારા પર ગુસ્સો આવવો જોઈએ; પણ તેનો નો તને ઘ્યાલ સરખોય ન આવ્યો, તે તો મારી પર પ્રેમ જ રાખ્યો ને અધૂરું રહેવું કાર્ય પૂરું કરવાનું મહાન સાહસ આટલી નાની ઊમરમાં જેડયું, મને ને બીજા અનેક બ્રાહ્મણોને જીવતા પાછે ઘેર લાવ્યો, દ્વાતાં ખંડન કરી અદૈતમાર્ગ સાચો પુરવાર કરી આપ્યો. ધન્ય છે તને! આટલા જ માટે શાલ પુત્રની જરૂરિયાત કહે છે.

‘અષ્ટાવક, હવે તું એક કામ કર. આ પાસે મધુવતી નદી છે. તેમાં સ્નાન કરી અતે આવ’ પિતાની આજા વંદ્ય છે; પાળવાની જ હોય એમ ન પૃથ્વી કે પિતાજ! શા માટે સ્નાન કરવાની જરૂર છે? એ પ્રમાણે પુત્રધર્મ બરોબર સમજનાર તરત જ તે મધુવતી નદીએ ગયો ને નદીમાં ડૂબકી મારી સ્નાન કરી બહાર નીકળે છે, તો એણે પિતાના આશીર્વાદરૂપ એક ચમત્કાર અનુભવ્યો. એનાં જે આઈ અંગ વાંકાં હતાં તે બધાં સરખાં બની ગયાં ને એ સુશોભિત બની ગયો.^૧ આશ્રૂય પામતો એ પાછો ફ્રોં ને પિતાજને અને માતાને સાણંગ નમસ્કાર કરી નીચે બેઠો. આજે એની માતાના આનંદનો પાર નહોંતો! એ કુટુંબના જેટલો ભાગ્યે જ કોઈ બીજા કુટુંબે ને દિવસે આટલા સુખનો અનુભવ લીધો હોય.

(સંપૂર્ણ)

૨. આ નદીના જળથી અષ્ટાવકનાં વાંકાં અંગ સરખાં થઈ ગયાં, તેથી ત્યાર પછી આ મધુવતી નદી સમંગા નામથી ઓળખાય છે.

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેણો જીવન સહારો.

સ્નેન : ૨૭૬૨૮

દીપક ટ્રેડલીક

શ્રોદ્ધ એન્ડ કુમીશન એજન્ટ

સ્વામીનારાયણ શેરી સામે, દાણપીઠ, રાજકોટ-૧

સહયોગી પેટી-દીપકકુમાર એન્ડ હુંડ્યા ભાવનગર, સ્નેન : ૨૨૦૪૯, ૨૩૮૮૬

દીપક ક્ષેત્રનાથ, અમદાવાદ, સ્નેન : ૨૧૪૨૬૮૮, ૨૧૪૬૭૨૮

દીપક કોર્પોરેશન, મુંબઈ, સ્નેન : ૨૦૧૫૪૮૮, ૨૦૦૫૦-૧૬

દીપક એસોસીએશન, વડોદરા, સ્નેન : ૫૫૬૨૬૮

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં સ્વાસ્થ્યમહિમા

ડૉ. ધરેન્દ્ર મ. માસાર (મધુરમ)

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા ભારતીય વાઙ્મયનો એક અમર ગ્રંથ છે. એમાં અધ્યાત્મવિદ્યાનાં ગૃહ રહણ્યો સમેત સમસ્ન વૈદિકધર્મનો સાર અયંત વિશ્વાદ તથા સરળ શૈલીમાં અપાયો છે. આ મહાન ગ્રંથ ભજિત તથા જ્ઞાનના સમન્વયદ્વારા નિષ્કામકર્મનો સેદેશ આપે છે. શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાને ‘સર્વ શાસ્ત્રમયી’નું બિરુદ્ધ અપાયું છે, સમસ્ન શાસ્ત્રોમાં પહેલું સ્થાન વેદોનું છે, વેદોનું સારભૂતતત્ત્વ ઉપનિષદ્ધો છે. અને ગીતા એ ઉપનિષદ્ધરી કામધેનુંનું અમૃતમય દૂધ છે. આયું કાંઈ પણ શાસ્ત્રીયસિદ્ધન્યમાં મળનું નથી. મહાત્મા ગાંધીજીનું કથન છે. “વિશ્વનું સમસ્ન જ્ઞાન ગીતાથી આરંભ પામે છે અને એમાં જ સમામ થાય છે. જે એમાં નથી તે ક્યાંય નથી.” ખરી રીતે તો આ ગ્રંથ કેવળ મહાભારતના યુદ્ધ સાથે સંબંધન છે એવું નથી, પણ એની દ્વારા ભગવાને અર્જુનનો વિશ્વાદ દૂર કરવાને નિમિત બનાવી જગતના કલ્યાણને માટે ધર્મનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન એમાં ઢાલ્યું છે અને એ માનવમાત્રને અયંત ઉપયોગી છે. એમાં માનવજીવનની મૂળભૂત સમસ્યાઓનું સમાધાન કરાયું છે. એ દૃષ્ટિએ એને જીવનવિજ્ઞાનનો શ્રેષ્ઠગ્રંથ કહેવામાં આવે છે. આ ગ્રંથની ભાવનાથી પ્રેરાઈને અનેક મહાપુરુષોએ માનવજીતિને માર્ગદર્શન આપ્યું છે અને વિદ્વાનોએ પોતપોતાની રીતે એનું વિવરણ—આલોચન કરીને લોકોને જીવનવિષયક અમૃત્ય દોરવણી આપી છે. ગીતામાં કર્મ, જ્ઞાન અને વેરાગ્યનો ત્રિવેણી સંગમ

થયો છે અને એમાં દૂબકી મારનારને સુખ, શાંતિ ને આનંદનો અનુભવ થાય છે, સંત જ્ઞાનેશ્વર અને વિવેકરૂપી વૃક્ષનો અપૂર્વ બગ્ગીયો ને બધાં સુખોની ખાણ કરે છે. મહાત્મા યોગેશ્વરજી અને “ભારતની આધ્યાત્મિક, સાંસ્કૃતિક પરંપરાનો પ્રતિનિધિ ગ્રંથ” ગણે છે.

મનુષ્ય જીવનમાં સુખ, શાંતિ અને આનંદ પ્રાપ્ત કરવા ઈર્ચે છે. કહેવાન છે કે પહેલું સુખ તે જોને નર્થી, અર્થાત્ નીરોગી શરીર. ગીતામાં એ દૃષ્ટિએ સ્વાસ્થ્ય મહિમાનો ય નિર્દેશ થયો છે. શ્રીમદ્-ભગવદ્ગીતાના તેરમા અધ્યાયના પહેલા શ્લોકના ‘ઝંડે શરીરં કૌન્તેય ક્ષેત્રમિત્યનિધીયતે’ના કથન મુજબ માનવશરીરને ક્ષેત્ર ગણાવાયું છે. અને જે રીતે ક્ષેત્ર યા જેતરની બરાબર સંભાળ-દેખરેખ ન રાખવામાં આવે તો પાક-કુસલ નાણ થાય છે કે એમાં કીડા પેદા થાય છે, તે જે રીતે શરીરની સુપેરે કાળજી-સંભાળ ન રખાય તો એમાં રોગ યા વિકાર ઉત્પન્ન થઈ તેને પારાવાર નુકથાન પહોંચાડે છે, સ્વાસ્થ્ય જળવવા ને સુંદર તથા સુખદ સ્વાસ્થ્યશરીર માટે યોગાભ્યાસ, સમનોલ આખાર, નેસાંગિક જીવન, બ્રહ્મયર્થપાલન તથા નિશ્ચિત નિયત કર્તવ્યપાલન આદિની આવશ્યકતા લાભપ્રદ છે. ગીતાના મત મુજબ શરીરરૂપી ક્ષેત્રનો સ્વામી આત્મા છે. મન, બુદ્ધિ અને હંદ્રિયો જુદાં જુદાં કાર્યો કરનાર એના અનુચરો છે. જો શરીરરૂપી ક્ષેત્ર પર અનુચરો આનિયંત્રિત બની જાય તે શરીરક્ષેત્રનું રક્ષણ જોખમમાં આવી પડે, અને અશક્ય થઈ પડે. ગીતાના તેરમા અધ્યાયના શ્લોક ૫-૬ માં ક્ષેત્રના સ્વરૂપ અને વિકાર આદિનો ઉલ્લેખ થયો છે. અને શ્લોક ૭ થી ૧૨ સુધીના ભાગમાં એ વિકારોથી મુક્ત રહેવાની

બાબતમાં આવશ્યક જ્ઞાનની ચર્ચા થઈ છે. મનુષ્ય પોતાની બુદ્ધિને શુદ્ધ ને સાંત્વિક રાખીને મનને કાબૂમાં રાખી શકે છે, કેમ કે જે કંઈ પણ કાર્ય થાય છે તે શરીરદ્વારા નહિ, પણ મનદ્વારા ‘મન કૃતમ’ થાય છે. એ દૃષ્ટિએ મન પર નિયંત્રણ આવશ્યક છે, કારણ કે હંદ્રિયો મનની ઈચ્છા મુજબ જ કાર્ય કરતી હોય છે, માનવમન મૂળમાં ચંચળ હોય છે અને એ કાબૂમાં ન રહે તો મનુષ્ય કામ, ક્રોધ, મોહ, લોભ આદિનો શિકાર બની અનેક જાતના રોગ-વિકારોમાં સપદાય છે. મન તથા હંદ્રિયોને સંયમિત કરી વિષયભોગોના નિવારણને માટે ગીતાએ ‘યોગ॥- ભ્યાસ’ને શ્રેષ્ઠ ઉપાય તરીકે ગણાવ્યો છે.

યોગનો અભ્યાસ જ્ઞાનની પૂર્ણતા માટે છે. એ શરીર અને મનનો સુમેળ સાધીને જીવનને પૂર્ણ કરે છે. એનાથી ચિત્તની વૃત્તિઓનો નિરોધ થવા પામે છે—જેને પરિણામે સમગ્ર માનસિક તથા શારીરિક વિકારોનું ચમન થાય છે. અને મનુષ્યને શક્તિ તેમ જ ક્ષમતા સંપદી શકે છે. એની દ્વારા મનુષ્યની સુખુમ શક્તિઓને જાગ્રત થાય છે અને એ રીતે આત્મવિશ્વાસ દૃઢ થાય છે. આત્મોન્નતિના ઉપલબ્ધ સર્વે સાધનોમાં યોગાભ્યાસ સર્વોત્તમ છે.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાના છ્લું અધ્યાયના શ્લોક ૧૦ થી ૧૪ પર્યન્ત યોગાભ્યાસનો ઘ્યાલ અપાયો છે. એનો મહાત્મા યોગેશ્વરે ક્રેબ્સ ‘સરલગીતા’ મુજબનો અનુવાદ-

એકાંતમહરી બેસવું યોગીએ હરરોજ,
તૃષ્ણા ને સંગ્રહ તજ કરવી અંતર ખોજ.
સંયમ જાત તણો કરી એકલા જ રે'વું,
પવિત્ર સ્થાને દૃઢ કરી આસનને દેવું.

ઈંગ્રિયો મનવશ કરી, મન એકાગ્ર કરી,
આત્મ શોધવા યોગને કરવો શાંતિ ધરી.
કાયા મસ્લક ડોકને કરવાં સરખાં સ્થિર,
નાસિકાગ્રને દેખવું, ધરી ચિત્તમાં ધીર.
સ્થિરતા રાખી, ભય નજી, બ્રહ્મયર્થ પાળી,
મન મારામાં જોડવું બીજેથી વાળી.
એ પછી શ્લોક ૧૬ માં કહેવાયું છે—

નાત્યશ્નતસ્તુ યોગોऽस્તિ ન ચैકાન્તમનશ્નતઃ ।
ન ચાતિ સ્વજણીલસ્ય જાગ્રતો નૈવ ચાર્જુન ॥

તાત્પર્ય કે—

ઉપવાસી રે'વું નહીં, ખાવું ના પણ ખૂબ,
ઉણગરા કરવા નહીં, ઊંઘવું નહીં ખૂબ
યોગ્ય કરે આહાર ને વિહાર તેમ જ કર્મ,
જાગો ઊંઘે યોગ્ય તે લખે યોગનો મર્મ.
મહાત્મા યોગેશ્વરકૃત 'સરળગીતા'

એટલે કે આ યોગ ન તો અતિશય ખાનારને, ન તો કશું ન
ખાનારને, ન બહુ ઊંઘનારને ન સદા જાગનારને સિદ્ધ થાય છે.
ભાવાર્થ કહેવાનો એ કે અધિક નિદ્રા કે અનિદ્રા, અત્યાહાર કે
નિરાહાર સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક છે, એ દુષ્ટિએ શ્લોક ૧૬ માં
દુષ્ટોનો નાશ કરનાર યોગનો ઉદ્દેખ કરતાં યુક્ત આહાર-વિહાર
એટલે કે કર્મો પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

નવમા અધ્યાયના ૨૬ માં શ્લોકમાં નિર્દેશેલ 'પત્ર પુષ્ટ ફલં
તોયં યો મે ભક્ત્યા પ્રયચ્છતિ' સ્થષ્ટ કરે છે કે ભગવાનને સાન્ત્વિક
ભોજન જ પ્રિય છે, એનાથી બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય છે. સ્વાસ્થ્ય ગ્રંથો-
માં લીલાં શાકભાજી, મધ તથા ફળકૃષ્ણાદિનો આરોગ્યપ્રદ ભોજન-

માં સમાવેશ કરાયો છે. જે ભોજનનું સત્ત્વ વધારે સમયપર્યત
શરીરમાં રહે છે તે શ્રેષ્ઠ ભોજન ગણાય છે, ગીતાના સત્તરમા
અધ્યાયના શ્લોક ૮ થી ૧૦ માં ભોજન સંબંધી ઉદ્દેખ થયો છે.
એમાં કહેવાયું છે—

રસવાળું ને મધુર તે સાન્ત્વિક અન્ન કલ્યાણ,
વિદ્ધાનોએ તેહને ઉત્તમ અન્ન ગણ્યાનું.
કડવું તીખું હોય જે ખાડું ને ખાલં,
સૂકું ઊનું ખૂબ તે અન્ન નહીં સાલં.
દુઃખ શોક ને રોગ તે અન્ન સદ્ય કરે,
રાજસ તેને છે કલ્યાણ, તે સુખશાંતિ હોય.
ખાધીલું રસહીનને ટાંકું ખૂબ થયું,
તેમ જ વાસી અન્ન તે તામસ અન્ન કલ્યાણ.
એહું તેમ અપ્યવિત્ર ને દુર્ગધીવાળું,
તામસ જનને તે ગમે, અન્ન નહીં સાલં.
મહાત્મા યોગેશ્વરકૃત 'સરળગીતા'માંથી

ભગવાને ગીતાના અઠારમા અધ્યાયના પણ મા શ્લોકમાં ય
વિશુદ્ધ હળવા અને સાન્ત્વિક ભોજનને સુખકર ને શાંતિદાયક
ગણાયું છે. 'સરળગીતા'માં મહાત્મા યોગેશ્વરે એનો અનુવાદ
કર્યો છે—

શુદ્ધ બુદ્ધિને મેળવી, સંયમ સાધીને,
વિષય તજીને, રાગ ને દ્વેષ હળીને જે,
વસે વિજનમાં જીતાં કાયા મન વાળી,
મિતાહાર કરતાં થઈ વેરાગી ધ્યાની.

પ્રકૃતિની થાત કલ્યાણપ્રદ ગોદમાં મનુષ્યને સાચો આનંદ
પ્રાપ્ત થાય છે, 'જ્યોતિષાં રવિરંશુમાન' (૧૦-૨૧) અને પવન

પવતસ્મિ' (૧૦-૩૧) થી સમજાય છે કે સૂર્યના તડકા તથા શુદ્ધ હવાનું સેવન આરોગ્ય માટે લાભદાયક છે. અધ્યાય ૧૩ ના શ્લોક ૨૧ મુજબ જે પુરુષ પ્રકૃતિના સત્તવગુણોનો ભોગ કરે છે તેને એ મુજબ ફળ પ્રામ થાય છે, વળી 'જહિ શત્રું મહાબાહી કામરૂપ દુરાસદમ' (૪-૪૫) દ્વારા બ્રહ્માર્થપાલનને શ્રેષ્ઠ કહેવાયું છે, 'યે હિ સંસર્જા ભોગ દુઃখયોનય એવ તે' (૫-૨૨) માં દર્શાવ્યા મુજબ ઈદ્રિયો કે વિષયોના સંયોગથી ઉત્પન્ન થનાર બધાં સુખો દુઃખના કારણ છે, પણ વિષયી લોકો એને સુખકર માને છે.

કર્મનું મહત્ત્વ દર્શાવાં ગીતામાં કહેવાયું છે કે કર્મ મનુષ્યદેહ સાથે જોડાયેલું જ છે. એટલે પ્રયેક મનુષ્ય કર્મ તો કરવું જ પડે છે. કેટલાક લોકો અજ્ઞાનને લીધે કર્મનું મહત્ત્વ સમજતા નથી એને કર્મ કે કર્તવ્યથી વિમુખ થઈ જાય છે, આવું તમોગુણની અધિકતાને કારણે થાય છે, જેના પરિણામે મનુષ્ય કેટલાય રોગોનો શિકાર થઈ જાય છે એને એનું પતન થાય છે. ગીતાના અધ્યાય ૧૪ ના શ્લોક ૮ તથા અધ્યાય ૧૪ ના શ્લોક ૧૮ માં એવું પ્રતિપાદન થયું છે કે આવા અનુભવદ્વારા એ સિદ્ધ છે કે વ્યક્તિએ લીધિલો આહાર સારી રીતે પચે એને વ્યક્તિનું શરીર એને આમસાન કરી એનો સુપેરે વિનિયોગ કરી શકે એ દૃષ્ટિએ એ જરૂરી છે કે વ્યક્તિ શરીરનો શ્રમસાધ્ય ઢબે યોગ્ય ઉપયોગ કરે.

નિદ્રા કે આળસની બહુલતાથી અનંતરણ એને ઈદ્રિયોમાં ચેતનથિનિનો લય જે થાય તેને મોહ કહે છે. (અધ્યાય-૧૪, શ્લોક ૨૨) મનુષ્ય અપ્રશાનતાને લીધે તામસ કર્મ કરે છે એને એના ફળસ્વરૂપ એનું ચિત્ત અશાંત થઈ જાય છે, છેવટે 'અશાનતસ્ય કુતુઃ સુખમ्' (અધ્યાય-૨, શ્લોક ૬૬) ઉત્તમ આરોગ્યને

માટે ચિત્તની પ્રસન્નતા આવશ્યક છે, એટલે સમત્વ બુદ્ધિનો આશ્રય લઈ પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરતાં નિષ્ઠામ કર્મ કરવાથી મનુષ્ય રાગ, દેખ, રોગ આપિ દુંદ્રોથી મુક્ત રહી શકે છે એને એને સુખશાંતિ ને આનંદનો અનુભવ થાય છે.

ગીતાના બીજા અધ્યાયના દ્વારા શ્લોકમાં કથન છે.

પ્રસાદે સર્વદુઃખાનાં, હાનિરસ્યોપજાયતે ।

પ્રસન્નચેતસો હાશુ બુદ્ધિ પર્યવતિષ્ઠતે ॥

આમ, ઉત્તમ આરોગ્ય હોવાથી મનુષ્ય પોતાના જીવનમાં સુખ, શાંતિ એને આનંદનો અનુભવ કરી શકે છે એને એ માટે શ્રીમદ્ભગવદગીતાના આરોગ્યવિષયક સૂત્ર-મંત્ર ઉપયોગી તથા માર્ગદર્શક થઈ પડે છે. (સંપૂર્ણ)

પોતાનું એને બીજાનું મંગલ કરનારની કદી દુર્ગતિ થની નથી.

યોગોચૂરણ

રંજણા, સાટિકા, સાઈટીકા

હુથે, પરો, વેદનાયુક્ત ક્ષુટ ચાલવી તથા કર્મરના દુઃખાવા માટેની દવા માટે મળો યા લખો. એક વખત દવા ખાધા પદ્ધી, આ રોગ જીવનમાં ફરી થતો નથી.

કોર્ટિની નાંદિની દવાનો જ ખર્ચ લેવામાં આવે છે.

દુર્લભભાઈ પરસોનમભાઈ ભક્ત (સ્યાદલા)

બયુભાઈ ગોરધનભાઈ ભક્ત (કપૂરા)

મુ. પૌ. સ્યાદલા, વાયા : મઢી, જિ. સુરત-૩૮૪૩૪૦

* ક્યાંથી ક્યાં? *

ક્રાંથી આવ્યા ને ક્રાં જાણો વિહંગરાજ !
 ક્રાંથી આવ્યા ને ક્રાં જાણો ?
 નીલા આકાશને પીતાં પીતાં તહમો,
 આનંદ—પીતાં ગાણો. વિહંગરાજ !

તેજ-ધરી આંખ તેજ-સાગરો નિહાળની,
વાયુની પાંખ અનિલ-દરિયા શું ડહેણની,
ઉડવાની પાંખ ધાર નભના શું આંબતી !
આભલાની   વાટે   સુહાણો. વિહંગરાજ !

વર્ષાની હેલીમાં હેતથી ભીજનતા,
વાસની કેલિમાં કોડથી રીજતા,
લસલસની લુમાં લાગ્યો સીજતા :
અવકાશે લીલયા સમાયો વિહંગરાજ !

દૂર દૂરના દેશથી આવ્યા છો વિરમો,
જાવાનું દૂર દૂર પ્રેમે રમો-જમો,
આવા સહચારનો મળવાનો કો સમો?
દિહિદગ્નને દરિયે છલકાશો વિહંગારાજ !

— ડૉ. રામનાથ પટેલ (અન્નામી)

શ્રીરામકૃષ્ણા પરમહંસદેવનો

વિજ્યકૃષ્ણા ગોસ્વામીને ઉપદેશ

મહેન્દુકુમાર ગુમ

દક્ષિણેશ્વર કાલી—મંદિરે શ્રીયુત્ વિજયકૃષ્ણ ગોસ્વામી ભગવાન શ્રીરામકૃષ્ણનાં દર્શન કરવા આવ્યા છે. સાથે ત્રણચાર ભાત્તા—ભક્તો છે. માગસર સુદ ચોથ, ગુરુવાર; ધ. સ. ૧૮૮૨ ના ડિસેમ્બરની ૧૪ મી તારીખ. પરમહંસદેવના પરમ ભક્ત શ્રીયુત્ બલરામની સાથે એ લોકો કલકત્તાથી હોડીમાં આવ્યા છે. શ્રીરામકૃષ્ણ હજુ હમણાં જ જરા બાપોરનો આરામ કરીને ઉઠ્યા છે. રવિવારે જ વધુ લોકોનો સમાગમ થાય કે ભક્તો તેમની સાથે એકલા વાતચીન કરવા ઈચ્છે તેઓ ધર્મોભાગે બીજે દિવસે આવે.

પરમહંસદેવ પાટ ઉપર બેઠા છે. વિજય, બલરામ, માર્ટર
અને બીજા ભક્તો પદ્ધિમાલિમુખ થઈને તેમની તરફ મોઢું કરીને
કોઈ ચટાઈ ઉપર, તો કોઈ ખાલી જમીન ઉપર બેઠા છે. ઓરડા-
ની પદ્ધિમ બાજુના બારણામાંથી ભાગીરથી નજરે ચેડે છે.
શિયાળાની થાંત, સ્વર્ચ જળપૂર્ણ ભાગીરથી. બારણાની પાછળ
પદ્ધિમ બાજુની એર્ધ—ગોળાકાર ઓસરી, તેની પાછળ જ પુષ્પો-
દ્ઘાન, ત્યાર પછી ગંગાના કંઠાની દીવાલ, તેની પદ્ધિમ બાજુએ
પુર્ણ—સલિલા, કલુષ—ધારણી ગંગા, જાણે કે પ્રભુમંદિરનાં ચરણ
ધોતી ધોતી આનંદથી વહી રહી છે.

શિયાળો છે, એટલે સહુને શરીરે ગરમ કપડાં છે. વિજય પેટના શુણની વેદનાથી પીડાય છે એટલે સાથે શીશીમાં દવા

લાવેલ છે. વિજય અત્યારે સાધારણ બ્રાહ્મ-સમાજના એક પગારદાર ઉપદેશક છે. સમાજની વેદી પર બેસીને તેમને ઉપદેશ આપવાનો હોય છે. પણ સમાજની સાથે હવે અનેક બાબનોમાં મનલેદ જાગ્યો છે. છતાં નોકરી લીધેલ છે એટલે શું કરે? સ્વતંત્રતાથી પ્રવચન, ઉપદેશ અથવા કાર્ય કરી શકતા નથી. વિજય પવિત્ર અદ્વિત ગોસ્વામીના વંશમાં જન્મ્યા છે. અદ્વિત ગોસ્વામી શાની હતા, નિરાકાર પરબ્રહ્મનું ચિંતન કરતા, અને તે સાથે ભક્તિનીયે પરાક્રાણ બતાવી ગયા છે. એ ભગવાન ચૈતન્યદેવના એક મુખ્ય પાર્ષ્વ હતા હરિપ્રેમમાં મસ્લ થઈને નૃત્ય કરતા તેમાં એટલા બધા તક્ષીન થઈ જતા કે નૃત્ય કરતાં કરતાં પહેરેલું વખ્ટ ખ્સી પડતું! વિજય પણ બ્રાહ્મસમાજમાં જોડાયા છે ને નિરાકાર પરબ્રહ્મનું ચિંતન કરે છે. પણ મહાભક્ત પૂર્વપુરુષ શ્રીઅદ્વિત ગોસ્વામીનું લોહી નાડીઓમાં ફરી રહ્યું છે. શરીરમાંનું હરિ-પ્રેમનું બીજ હવે બહાર નીકળવાની તેથારી કરી રહ્યું છે, માત્ર સમયની વાટ જોઈ રહ્યું છે. એટલે વિજય ભગવાન શ્રીરામકૃષ્ણની દેવદુર્લભ, હરિપ્રેમમાં ‘ગાદગાદ મતવાલી’ અવસ્થા જોઈને મોહિત થયા છે. મંત્રેલો સાપ નેભ હેણ ચડાવીને મોરલીવાળા વાઈની પાસે બેસી રહે, તેમ વિજય પણ પરમહંસદેવના શ્રીમુખથી નીકળેલ ભાગવત સાંભળતાં સાંભળતાં મુંઘ થઈને તેમની પાસે બેસી રહે. વળી ન્યારે તે હરિ-પ્રેમે બાળકની પેઠે નૃત્ય કરે, ત્યારે વિજય પણ તેમની સાથે નાચે.

વિષણુ નામના એક ભક્તનું આરિયાદહમાં ધર. તેણે ગળામાં અલો મારીને દેહત્યાગ કર્યો છે. આજ થડુઅતમાં તેની જ વત નીકળી છે.

શ્રીરામકૃષ્ણા (વિજય, માસ્ટર અને ભક્તો પ્રત્યે)–જુઓ, એ છોકરાએ આપધાત કર્યો છે એમ સાંભળ્યું તેથી મન દુઃખી થઈ રહ્યું છે. તે અહીં આવતો, નિશાળમાં ભણતો, પણ કહેતો કે સંસાર ગમતો નથી. પશ્ચિમ તરફ કોઈ સગંગની પાસે જઈને થોડા દિવસ રહ્યો હતો. ત્યાં એકાંતમાં જંગલ, મેદાન અને પલાઠોમાં જઈને હંમેશાં ધ્યાન કરતો. એ કહેતો કે કેટલાંય ઈશ્વરનાં સ્વરૂપોનાં દર્શન કરું છું.

“એમ લાગે છે કે તેનો આ છેદ્ધો જન્મ હશે. પૂર્વ-જન્મમાં ધારી સાધના કરી હશે. થોડીકી બાકી હોય તે કદાચ આ વખતે પૂરી થઈ ગઈ.”

“પૂર્વજન્મના સંસ્કાર માનવા જોઈએ. સાંભળ્યું છે કે એક જણ શબ-સાધના કરતો હતો, ગાઢ જંગલમાં જઈને ભગવતીની આરાધના કરતો હતો. ત્યાં તે કેટલાંય બિલામણુંં સ્વરૂપો જોવા લાગ્યો. અને છેવટે તેને વાધ ઉપાડી ગયો. એ જ સમયે બીજો એક માણસ પણ વાધની બીકથી નજીકના એક જડ ઉપર ચડી જઈને બેઢો હતો. શબનું આસન અને બીજી બધી પુણની સામગ્રી તેથાર જોઈને તે જડ પરથી નીચે ઉત્તો અને આચમન કરીને શબના આસન પર બેસી ગયો. થોડોક જપ કરતાં કરતાં માતાજીએ દર્શન દીધાં અને બોલ્યાં, ‘હું તારા પર પ્રસન્ન થઈ છું. વરદાન માગ’ પેલો ભક્ત માતાજીને ચરણે પડીને કહેવા લાગ્યો, ‘મા, પહેલાં એક વત પૂછું. હું તો તમારું આ અદ્ભુત વર્તન જોઈને નવાઈ પામ્યો છું! પેલો બિચારો કેટલી મહેનત કરીને, ધર્યા દિવસથી તમારી સાધના કરતો હતો તેના પર તમારી કૃપા ન થઈ, ને હું કંઈ જાણું નહિં, સમજું નહિં, ભજનહીન, સાધનહીન, ભક્તનહીન, તેના ઉપર આટલી બધી

કૃપા!" ભગવતી હસતાં હસતાં બોલ્યાં, "બેટા, તને પૂર્વજનમની વાત યાદ નથી. તું જન્મોજન્મ મારી ઉપાસના કરતો આવે છે. એ સાધનાના બેણે તને આ બધી યોગ પ્રામ થયો, અને તને મારાં દર્શન થયાં. બોલ હવે, શું વરદાન જોઈએ?"

એક ભક્તા—આત્મહત્યાની વાત સાંભળીને બીક લાગે.

શ્રીરામકૃષ્ણ—આત્મહત્યા કરવી એ મહાપાપ; ફરીને સંસારમાં આવવું પડે, અને આ સંસારનું દુઃખ ભોગવવું પડે. પણ જો ઈશ્વરદર્શન થયા પછી કોઈ શરીરનો ત્યાગ કરે તો તેને આત્મહત્યા કહેવાય નહિએ એ શરીરત્યાગમાં દોષ નહિએ. જ્ઞાનપ્રાપ્તિ પછી કોઈ કોઈ શરીર છોડી દે. સોનાની મૂર્તિ એક વાર જ્યારે માટીના બીબામાં ઢળાઈને તેચાર થઈ ગઈ, ત્યાર પછી માટીનું બીજું રાખી પણ શકાય ને ભાંગી પણ શકાય. ઘણાં વરસ પહેલાં વારહનગરથી એક યુવાન આવતો. ઊમર વીસેક વરસની, નામ ગોપાલ સેન એ જ્યારે અહીં આવતો ત્યારે એટલો બધી ઈશ્વરીય આવેશમાં આવી જતો કે તેને અન્ની રાખવો પડતો, વખતે પડી કરી જઈને ખથપગ ભાંગી જય! એ જુવાન એક દિવસ એકએક મારે પગે લાથ દઈને બોલ્યો, "હવેથી હું આવી શકીશ નહિએ. હવે હું જાઉ છું." થોડા દિવસ પછી મેં સાંભળ્યું કે તેણે શરીર છોડી દીધું છે.

જ્ઞાના પ્રકાર

શ્રીરામકૃષ્ણ—જ્ઞાન ચાર પ્રકારના કહ્યા છે: બદ્ધ, મુમુક્ષુ, મુક્ત અને નિત્ય.

"સંસારને જાળના જેવો સમજો. જ્ઞાનો જાણો કે માધ્યલાં અને ઈશ્વર, કે જેની માયા આ સંસાર છે એ જાણો કે માધીમાર.

માધીમારની જાળમાં જ્યારે માધ્યલાં સપદાય ત્યારે કેટલાંક માધ્યલાં જાળ તોડીને નાસી છૂટવાનો, એટલે કે મુક્ત થવાનો પ્રયાસ કરે. એમને મુમુક્ષુ જ્ઞાનો જેવા કહી શકાય જેવો નાસવાનો પ્રયાસ કરે તે બધાય નાસી થકે નહિએ. બેચાર માધ્યલાં ધબાંગ ધબાંગ કરતાં નાસી છૂટે. ત્યારે લોકો બૂમ પાડી ઉઠે કે એ એક મોટું માધ્યલું નાસી ગયું! એવા બેચાર માણસો મુક્ત જ્ઞાન કેટલાંક માધ્યલાં પહેલેથી જ એવાં સાવચેન, કે જાળમાં ક્ષારેય સપદાય નહિએ. નારદ વગેરે નિત્ય-જ્ઞાનો ક્ષારેય સંસારજાળમાં સપદાય નહિએ. પરંતુ મોટાભાગનાં માધ્યલાં જાળમાં સપદાય છતાં તેમને એટલું ભાન નથી કે જાળમાં પડતાં છીએ ને મરવાનાં! જાળમાં પડતાં પડતાં જાળ લઈને સીધાં દોટ મૂકે ને છેક તળીયે કાદવમાં જઈને શરીર ધ્યાવવાનો પ્રયાસ કરે. જાળમાંથી બહાર નાસી છૂટવાનો કંઈ પણ પ્રયાસ નહિએ, જીલાં ઊંડા કાદવમાં જઈને પડે. બદ્ધ જ્ઞાનો એમના જેવા કાળની જાળમાં પડતાં છે, છતાં સંસારમાં ક્રમ-કંચનમાં આસક્ત થઈને રહે. કલુષના સાગરમાં દૂબેલા છે, પણ મનમાં માને કે અહીં જ મનમાં છીએ. જેવો મુમુક્ષુ અથવા મુક્ત, તેમને સંસાર કૂવા જેવો લાગે, ગમે નહિએ. એટલે કોઈ કોઈ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ બાદ, ભગવાનનાં દર્શન કર્યા પછી, શરીરનો ત્યાગ કરે. પણ એ જાતનો શરીરત્યાગ તો બહુ દૂરની વાત.

"બદ્ધ જ્ઞાને, સંસારી જ્ઞાને કોઈ રીતે હોશ આવે નહિએ. આટલાં દુઃખ, આટલી બળતરા ભોગવે, એટલી વિપદમાં પડે, તોપણ જગ્યાન્ય થાય નહીએ."

"ઊંટને કંચનનાં અંખરાં બહુ ભાવે. પણ જેમ જેમ તે ખાંય જાય તેમ મોઢેથી દડદ લોહી નીકળતું જાય. તોય એ કંચનનું

અંખનું જ ખાદ્ય કરે, છોડે નહિ સંસારી માણસ પણ આટલો થોક-તાપ પામે, તોય થોડાક દિવસ પછી પાદ્ય પહેલાંના જેવા પત્ની મરી ગઈ કે વંઠી ગઈ, પણ ફરી પાદ્ય પરણે! છોકરો મરી ગયો, કેટલોય થોક થયો, પણ થોડા દિવસમાં જ બધું ભૂલી ગયા એ જ છોકરાની મા, કે જે થોકથી આકુળવ્યાકુળ થઈ ગઈ હતી, તે જ પાદ્ય થોડા દિવસ પછી અંબોડામાં વેણી ગુંધે ને શાણગાર સજે! એવા લોકો દિકરીના વિવાહમાં સાવ સાદું થઈ જાય, તોય પાદ્યી વરસે વરસે છોકરી જન્મે! કોઈના મુક્કદમામાં સર્વસ્વ ખરચાઈ જાય, પણ તોય પાદ્ય કેસ લડે! જે છોકરાં થયાં છે તેનોય સારાં ખવડાલી, પહેરાલી શકે નહિ, સારા ઘરમાં રાખી શકે નહિ, તોય વરસે વરસે છોકરાં થયા કરે!"

"વળી ક્યારેક ક્યારેક તો સાપે છિંદુર ગળ્યા જેવું થાય; ગળી પણ શકે નહિ ને છોડી પણ શકે નહિ, કેશવ સેનનો એક સગ્યો, તેની પચાસ વરસની ઊમર; જોઉ છું તો ગંજ્યો કુટે છે. જાણો કે ઈશ્વરનું નામ લેવાનો સમય હજુ નથી થયો! બલ્દ જીવનું બીજું એક લક્ષણ; તેને સંસારમાંથી ખસેડીને સારા ઈશ્વરપરાયણ વાતાવરણુવાળી જગ્યામાં રાખો તો તે સંસાર માટે તલસી તલસીને મરી જાય વિષણુની કીડાને વિષણુમાં જ મજા એમાં જ એ મજાનો હથપુષ્ટ થાય જો એ કીડાને ભાતના વાસણુમાં રાખો તો તે મરી જાય. (સૌ સંધ્ય).

સ્ત્રી એક જીવંત આધ્યાત્મિક સંત

શ્રીઈંદ્રાદેવી

સંકલન : જિજુવાડિયા કનેચાલાલ

પશ્ચિમના દેશોમાં વૈજ્ઞાનિકો થયા, કવિઓ તથા નાટ્યકાર થયા, શિલ્પીઓ થયા, તત્ત્વજ્યિતકો પણ થયા, પણ સંગેનું પ્રમાણ બહુ જૂજ જેવા મળે છે. જ્યારે ભારતભૂમિ ઉપર ઈશ્વરની કૃપાથી અનેક નામી અનોખા સંતો થયા છે. ભજો પણ અસંખ્ય થઈ ગયા, નેચો ભક્તિદ્વારા પરમકૃપાળું પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર પામી શક્યા. મીરાંબાઈ, નરસિંહ મહેતા, એકનાથ, તુડીરામ, સંત સખુ ભજી બોડાણા અને આવા તો અનેક સંતો ભારતભૂમિ ઉપર થઈ ગયા, હાલ પણ અસિન્તવમાં છે અને સુર્ય-ચંદ્રનું અસિન્તવ રહેશે ત્યાંસુધી ભારતભૂમિમાં સંતો અને ભજો જન્મ લીધા જ કરશે. ભારત એ પ્રાચીન ઋષિ-મુનિઓની તપોભૂમિ છે. આવાં જ એક અનામી લીસંતની જીવન-જરમરની રજૂઆત અહીં કરેલ છે. નેમની ભજી જ્વારામ, સાંઈબાબા, કે સય સાંઈબાબા જેવી કોઈ જ્યાણિ થયેલ નથી. તો પણ એ એક એવા સંત છે. નેમને શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ અનેક વખત દર્શન આપેલ છે. મીરાં-બાઈએ તેમને તેમની ધ્યાનાવરસ્થામાં અનેક ભજનો સંભળાવ્યાં છે, જે તેમને અક્ષરથી યાદ રહેનાં આવાં ભજનોનાં બે ભજન સંગ્રહો તેમણે પ્રસિદ્ધ કરેલ છે જે હિન્દીમાં છાયાયેલ છે. તે લીસંતનું નામ છે શ્રીઈંદ્રાદેવી. તેઓ શ્રી દિલીપકુમાર રાયનાં એક માત્ર શિષ્યા છે. હાલ પૂર્ણ (પુના)માં રહે છે. ધારી મોટી ઊમર થઈ ગઈ છે. સ્વાસ્થ્ય પણ હાલ સારાં નથી. તેમનાં રહેણાંકનાં મકાન-

માં નીચે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનું મંદિર છે. શ્રીદિલીપકુમાર રોય પણ તેમની સાથે જ રહેતા તેમનો દેહવિલય પણ ત્યાં જ થયો. હાલ તેમની સમાધિ ત્યાં જોવા મળે છે. પ. પુ. શ્રી શ્રી યોગેશ્વરજીએ પણ તેમની મુલાકાત લીધેલ.

અરવિંદ આશ્રમનો એવો નિયમ હતો કે કોઈ પણ વ્યક્તિ કોઈ સાધકને ગુરુ ન બનાવી શકે. સામાન્ય રીતે મારાસનું વલણ શ્રી અરવિંદ જેવા સમર્થ યોગીને પોતાના ગુરુ બનાવવાનું રહે પણ શ્રીદિલીપકુમાર રોય પર ન ઉત્તરાં શ્રી દિલીપકુમાર રોય પર ઉત્તરી. દિલીપકુમારે તેમને ધાયું સમજાવ્યાં કે તેઓ શ્રી અરવિંદને ગુરુ તરીકે સ્વીકારે, પણ ઈદિરાનું વલણ એ બાબતમાં ખૂબ જ ચોક્કસ હતું અને તેમાં તેઓ ખૂબ જ મક્કમ હતાં. તેમણે બહુ સ્પષ્ટ કહ્યું કે તેઓ જો કોઈનો ગુરુ તરીકે સ્વીકાર કરશે તો તે હશે શ્રી દિલીપકુમાર રોય પોતાની મુંઝવણ શ્રી રાયે મહર્ષિ અરવિંદને જણાવી, ત્યારે તેમણે દિલીપકુમાર રોયને જણાવ્યું કે, “ઈદિરાનો આધ્યાત્મિક ગુરુ તું જ છે. હું નિધિ” અને શ્રી અરવિંદ દિલીપકુમાર રોયને ઈદિરાનું ગુરુપદ સ્વીકારવા અનુમતિ આપી.

પ્રભુપરની પ્રીતિ એ જ ઈદિરાનું જીવન છે. પ્રભુની પાછળા પાગલ થવું એ એને શાસપ્રાણ બરાબર છે. એ ક્યાં પહોંચશે અથવા પહોંચશે કે કેમ એની ખબર નથી, એને એ મહત્વાનું પણ લાગતું નથી. કારણ એને માત્ર એક જ ચીજ જરૂરી લાગે છે—પ્રભુ પર પ્રીતિ તો રાખવી અને પ્રભુની પાછળા પાગલ થવું! બસ, આ જ એનું જીવનલક્ષ્ય છે. સુખમાં, દુઃખમાં, અંધકારમાં કે પ્રકાશમાં એની જ ખોજ કર્યા કરવી. આ ખોજ જ એને મન સર્વસિદ્ધ છે. ખોજને અંતે પોતે શું થશે એની એને ખબર નથી,

હદ્ય કેવળ પ્રભુપદે સમર્પિત થવા તલસે છે. બસ પ્રભુની પાછળા પાગલ બની જવું અને એને પ્રીતિ કરવી જેને હજી જાણ્યો નથી એવા એ પ્રિયતમ પરની પ્રીતિ એ જ ઈદિરાના જીવનની એકમાત્ર કામના છે.

ઈદિરાને એના ગુરુ પ્રત્યેનું આકર્ષણ થયું તે ગુરુના હદ્યની નિરાંબરી સચ્ચાઈ જોઈને, ઈદિરાને ઈશ્વર પ્રત્યે જેવી દૃઢ શ્રદ્ધા છે કે ઈશ્વર છે, તેવી જ દૃઢ શ્રદ્ધા તેને છે કે ઈશ્વર જ એનો રાહબર અને માલિક છે.

૧૯૮૭ ની સાલ હતી. ઈદિરા તે વખતે માત્ર સાત વરસની હતી. એનો નાનોભાઈ ચાર વરસનો હતો. ઈદિરા પોતાના નાનાને ત્યાં રહેતી હતી. બલુચિસ્લાનના જિબારત નામે નાનકડા ગામડામાં ચાન પડી હતી. ટેકરી પર જતી એક વાંકીયુંકી પગાંડી પર એક જેણું ફૂકીર જેભો હતો. એની આંખમાં જીવનની ચમક હતી. એ સ્નેહથી એક નાનકડી છોકરી સામે જોઈ રહ્યો હતો. છોકરીની આંખોમાં તાજુબી ડેકિયાં કરતી હતી. સામે ચાલતાં ચાલતાં અચાનક એ ફૂકીરના હાથમાંથી લાકડી પડી ગઈ હતી, તે ઉપાડી લઈને આ છોકરી તે ફૂકીરને આપવા આવી હતી.

લાકડી પકડી લઈ ફૂકું, “તો ખૂબ સારું કામ કર્યું, જેટી! આ આંખોને હવે ફૂલ અંદરનો આધાર છે. બહારનું બહું થોડું દેખાય છે, એટલે લાકડી વગર ચાલતું નથી. જો સાંભળ, આપણે આ પહેલી વખત નથી મળતાં અને છેલ્લી વખત પણ નથી મળતાં. તારી ખરી જરૂરની પગે આ ફૂકીર તારી પાસે આવી પહોંચશે! ખુદા હાંકિએ!” ફૂકીર જે કહું તેમાંથી છોકરી ભાગ્યે જ કશું સમજી હશે, એ તો કૂદતી ઠેકની એના નાનાભાઈ સાથે રમવા ચાલી ગઈ. એ નાની છોકરી તે ઈદિરા

ઇંદિરા તેની નાનીને (માતાની મા) ખૂબ વિનાડતી અને કોઈ વાતે ગંઠની નહિ નેથી એની પાંચ વર્ષની ઉંમરે જ એને એક સારી બોડિગ સ્કૂલમાં ભણવા માટે મોકલી દેવામાં આવી. એ એવી તોષની, રોજ કંઈ ને કંઈ એવું કરતી કે એની નાનીને એના પર ઘણું વહાલ, છતાં એમનો લાથ એને સજા કર્યો વગર રહી શકતો નહિ.

એક દિવસે ઇંદિરાએ પાડોશણની વાછરડી ખૂટેથી છોડી મેળી, વાછડી ગાયના બે આંચળનું બધુંથી દૂધી પી ગઈ. પાડોશણ ફરિયાદ લઈને ઇંદિરાની નાની પાસે આવી. કહે, “રાણીમા, તમારી દીકરી તો દેવી છે! અને આ તો અસલ વાછડું છે! આપો વખત એને તોષન કરવા જોઈએ. હવે આજ અમે દૂધ વગર શું કરીશું?”

ત્યાં ઇંદિરા બોલી ઉठી, “મારા ભાગનું દૂધ લઈ જનો, માશી! મને દૂધ ભાવતું નથી. વાછડી બાપડી માને ધાવવા કેવું કરતી હતી! મારાથી એ જોઈ રહેવાયું નહિ એટલે મેં એને છોડી દીધી! ગાયનું દૂધ એની વાછડીને જ ન મળે એ કેવું?”

ઇંદિરાના માબાપ અફ્ઝાનિસ્તાનના સીમાડા પર આવેલા ગામ સ્ક્રેટ સાંદેમાનમાં રહેતાં હતાં. તેઓ પૈસે ટકે સુખી હતાં, ધર્મક ભાવનાવાણાં હતાં, અને અતિથય ઉદાર પણ હતાં.

મરીને પણ હું રોજ તારા પર નજર રાખીશ!

ઇંદિરાને એની માતાનું ચોખ્યું સ્મરણ માત્ર એક જ છે અને તે માતાનું મરણશ્યાનું. એની માતા હજી ફુલ સત્તાવીશ વર્ષની હતી ત્યાં એક અકસ્માત થયો અને એમાંથી એને લોહીનો વિકાર થયો. ઇંદિરાને વહેલી પરોઢમાં એક નસે આવીને જગડી અને એની માતા પાસે લઈ ગઈ.

માતાનું મોં બિલકુલ સૂકાઈ ગયું હતું તો પણ એના હોઠ પર ખૂબ સિમત હતું. તેણે પોતાની બંને દીકરીઓ ઇંદિરા અને કાન્તાને પોતાની પાસે બોલાવી. પછી ઇંદિરાનો લાથ પોતાના લાથમાં લઈ કલું, “તું મારી દીકરી અને દીકરો બેજ છે. મોટી થઈ તારી માની કુખ ઉણણબે! મરીને પણ હું રોજ તારા પર નજર રાખીશ!”

પાંચમાં ચાર મિનિટ બાકી છે તે જાણી એણે એના ભાઈને ભગવદ્ગીતાનો અમૃત અધ્યાય વાંચવાનું કલું. બધાં બહાવરા બની ગયાં, પણ મરનારના મોં પર સ્વસ્થતા હતી. તે પછી તેણે બધા નોકરચાકરને બોલાવ્યા તેમની સામે લાથ જોડી નેણે કલું, “કોઈ વાર મારાથી તમને કઠોર વેણ બોલાઈ ગયું હોય તો એની મારી માગું છું. (કટલી નમતા!)”

એના મુખ પર દુખની કે પીડાની રેખા સરખી નહોતી. એ ખૂબ જ શાંત સ્વસ્થ અને પરમ સંતુષ્ટ હતી.

ઇંદિરાના પિતાએ નજીક જઈ ચિરવિદ્યા લેતી પત્નીનો લાથ પોતાના લાથમાં લીધો, રડતાં રડતાં એમણે કલું, “મને કાંઈ કહેવું છે?”

ઇંદિરાની માતાએ કલું, “પાળી ન શકાય નેવું કોઈ વચન મારે વેવું નથી. તમારી સાથે હું સુખમાં જીવી છું અને હવે સુખમાં વિદ્યા થાઉં છું. હવે જરા ખસો, મને ભગવાનમાં ચિત્ત જોડવા હો!”

તે પછી ‘નેણે પડખું ફેરવ્યું હરિ ઽં! હરિ ઽં! હરિ ઽં! એવો ત્રણ વાર ઉચ્ચાર કરી દેહ છોડી દીધો! (અંત સમયે કોઈ પણ સાંસારિક વળગણ નહિ. ભગવાનનું નામ લેતાં લેતાં દેહ છોડી દીધો. કેવું મંગલ મૃત્યુ! કોઈ પણ આસિન વગર

જીવનલીલા સંકેરણી તે જેવી તેવી વાત નથી. કોઈ વીરલ વ્યક્તિના જીવનમાં જ આમ જોવા મળે.)

હજુ એના મુખ પર મધુર સિમત હતું, એની ઈંદિરા પર એટલી બધી અસર થઈ કે તે પછી કદી પણ એને એવું લાગ્યું નથી કે મૃત્યુ બીવા જેવી ચીજ છે. એને હમેશાં એવું જ લાગ્યું છે કે મૃત્યુ મધુર છે, અને ગૌરવપૂર્વક, સમતાપૂર્વક એનો આદર કરવો જોઈએ. એની પોતાની ચિરવિદાયની ઘડી આવશે ત્યારે એને કેવું લાગશે તેની એને ખબર નહોની, પણ તેણે પ્રાર્થના કરી કે હું પણ મારી માતાની પેઠ આમ શ્યાંતિથી મરન !

ઈંદિરાની ઈશ્વરી સાધી બની મહમાં રહેવાની હતી અને ગંભીર ડાયાં કરીને રહેતી બીજી સાધીઓને હસાવવાની હતી. સાધીઓની નિર્મળ સાધુતાનું તેને આકર્ષણ હતું, પણ તેઓ ગંભીર મુખમુજા કરીને રહેતી એ તેને ગમતું નહિ. ઈંદિરાના બાળપણમાં ધર્મ કે ઈશ્વરે કંઈ ખાસ ભાગ ભજવ્યો નથી, જો કે ઈશ્વરના અસ્તિત્વ વિષે તેના મનમાં કદી પણ શંકા જાગી નથી. પોતાના બાવન વરસમાં કદી પણ એને એવું લાગ્યું નથી કે ઈશ્વરે મને અન્યાય કર્યો છે, અથવા મળવું જોઈનું મને મળ્યું નથી. દરેક માનસિક કે શારીરિક દુઃખ સંકટ વખતે એનો આ દૃઢ વિશ્વાસ ડાયો નથી કે, “ઇશ્વર જે કરે છે તે સારાં જ કરે છે. મારા કર્મ પર જ મને છોડી દેવામાં આવે તો આના કરતાંથે વધારે મારે ભોગવવું પડે પણ ઈશ્વરની મારા પર દયા છે, એટલે જ મારે આટલું થોડું ભોગવવું પડે છે.

ન્યારે બધું બરાબર ચાલનું હોય છે ત્યારે આવી કૃતજ્ઞતાની લાગણી થાય છે, પણ ન્યારે બધું અવળું થતું હોય છે ત્યારે તો એવી લાગણી ઉલટી વધારે જોરમાં થાય છે. તે જાણો છે કે એ

હમેશાં ઈશ્વર અને ગુરુની પાસેથી કંઈ ને કંઈ પ્રામ કરતી જ રહી છે, અને એને એટલું બધું વાણમાર્ગયું અને વણલાયકાને મળ્યું છે કે એ ગ્રાણનો સ્વીકાર ન કરે તો એના જેવી નગુણી કોઈ નહિ !

ગોબી અવાજે ઈંદિરાને ધરતીકુપમાંથી બચાવો !

મે ૧૯૮૫ માં ઈશ્વરની કૃપાનું એક વિશિષ્ટ દર્શન તેની આગળ પ્રગટ થયું. ઉનાળાની રજા ગાળવા એ સાંજે જ તે લાખેરથી કવેટા આવી હતી. એના પિતા અને એની પ્રેમાળ સાવકી મા રાવલપિંડી પાસે આવેલા હિલસેટન મરીમાં રહેતાં. ઈંદિરાની નાની બહેન તાં ગઈ હતી. અને ઈંદિરા કવેટા આવી હતી. કવેટા સમુદ્રની સપાટીથી પાંચ હજાર ફૂટ ઊંચા છે, ઉનાળામાં પણ તાં હંડી હોય છે. ધરનાં બધાં સૂઈ ગાયાં હતાં.

ઈંદિરાના નાના (માતાના પિતા) કેટલાંયે ગરીબ સગાંસંબંધી-ઓને પોતાને તાં આશ્રય આપતા હતા, તેથી તેમના ધરમાં માણસો ધૂણાં હતાં. એમને ઘેર રહી જુવાન છોકરાઓ સ્કૂલ કે ક્રોલેજમાં ભાણતા, અને ઓઓ રોન્જિદા ધરકામમાં મદદ કરતી અને ધર્મગંગથોનું વાચન કરતી.

રાતના ત્રણે વાગે ઈંદિરાને એક સ્વસ્થનું આવ્યું. સ્વરનામાં તેણે જેયું તો એ ગંછ્છનાં પત્તાનો મહેલ બનાવતી હતી, એટલા-માં ગુડુકુલ ગુડુકુલ અવાજ થયો અને પત્તાનો મહેલ ભોયલેગો થઈ ગયો ! પરંતુ નવાઈની વાત એ હતી કે પત્તાની જગ્યાએ એણે ઈટ મારીનો ઠગલો જોયો ! એવામાં કોઈ ખીનો ગોબી અવાજ સંભળાયો, અવાજ બિલકુલ સ્પષ્ટ હતો, ‘ઉઠ, બહાર ઢોડી જા !’ ફરી ફરીને આ અવાજ સંભળાતો જ રહ્યો, એટલે એ પથારીમાંથી ઉઠી અને બહાર વરંડામાં ઢોડી આવી. બાજુમાં તેના

રામકથા

(ગતંકથી ચાલુ)

યોગેશ્વરજી

(શ્રી યોગેશ્વરજીની સિદ્ધ કલમે આલેખાયેલ રામકથા)

રામના વિરહની વથા એને સત્તાવવા લાગી.

રાતનો ગાઢ અંધકાર બહારની દુનિયામાં બધે જ ફરી વળેલો. રાતનો પ્રથમ પ્રહર પૂરો થવા આવેલો. તો પણ એને નિદ્રા નહેની આવતી.

એની આંખ આગળ રામની મધ્યજરતી મૂર્તિ રમવા માંડી.

અયોધ્યા, ચિત્રકૂટ તથા પંચવટીના પ્રસંગો એના સ્મરણ પટ પર આટાપાટાની રમત રમવા લાગ્યા. સૌથી કરણ અને પીડાજનક પ્રસંગ હનો પોતાના હરણનો.

એ પ્રસંગે એના હેણાને હયમચાવી દીધું. એની વેદનાને વધારી દીધી. એ પ્રસંગ ન બન્યો હેત તો પોતે પોતાના પ્રાણ-ઘાર રામથી આટ્લે બધે દૂર ન આવી પડત. પરંતુ હવે શું થાય?

વિરહનો વિશાળ સીમારહિન સાગર પોતાની ને રામની વચ્ચે પથરાયલો પડ્યો છે. એ સાગરને પાર કરીને પોતે એમની પાસે કેવી રીતે પહોંચે અને એ પણ પોતાની પાસે કેવી રીતે આવી શકે? શું એ સાગરને જીવનભર પાર નહિ જ કરી શકાય? જીવનભર શું આવી રીતે જ રહેવું, કરળવું કે કંદન કરવું રહેશે? એની આંખમાંથી મોતી જેવાં બોરબોર આંસુ પડવા લાગ્યાં.

એણે જિડો નિસાસો નાંખ્યો ને કદ્યું : ‘હે રામ, હે રામ, હે રધુનંદન, ત્રિભુવનવંદન !’

એક મામી સૂનાં હતાં. તે ઓરડા તરફ તેની નજર પડી તો મામી ઘોડિયામાં રહેલ એમના ધાવણા છોકરાને રમાડનાં હતાં. ઈંદિરા પર તેમની નજર પડતાં જ તેમણે એને ધમકાવી, કેમ અત્યારે ઉઠી છે? જ સૂઈ જ! પાણું કંઈ તોક્ષન સુજયું લાગે છે?

ઈંદિરાએ સામી મોટેથી બૂમ પાડી, ‘બહાર આવતા રહે મામી! જરૂર કરો! કશુંક ખરાબ બનવાનું લાગે છે?’ આટલું કહી મામીના જવાબની રાહ જોયા વિના જ તે ધરમાંથી દોડીને ટેનિસ કોર્ટ પર જઈ ઉભી. હજુ તો એનો પગ ત્યાં ઠર્યો નથી, એટલામાં ભયાનક ગુડુડુ ગુડુડુ અવાજ સંભળાયો, અને એક મિનિટમાં તો આંખું ધર કદલભૂસ કરતું તુટી પડ્યું. ઈંદિરા ભયભીત બની જેઈ રહી, ચારે બાજુ ચીસાચીસ સંભળાઈ ને ધૂળદેખાળા ઉંડયા, પણ એમાંની એક વાત એને આંજ પણ બરાબર યાદ રહી ગઈ છે. આ બધા વિનાશમાં પણ એક કાચનું કબાટ અંદરના કાચના સમાન સહિત બિલકુલ અખંડ રહી ગયું હતું!

એ એક જ ધરમાં ત્રીસ માણસો મરી ગયાં હતાં. ઈંદિરાના નાના વહેલી સવારે પુણપાઠ કરતા હશે એવામાં મૃત્યુએ એમને જડપી લેતાં તેઓ બેઠેલી હાલતમાં મરેલા મળી આવ્યા હતાં.

કવેટાના ભયાનક ધરતીકંપમાં નાનાના ધરની માત્ર બે જ વ્યક્તિઓ બચી હની. એક ઈંદિરાના મામા, જે રાવલપિંડીમાં નોકરી કરતા હતા તે, અને બીજાં એના એક વિધવા મામી કે જે ધરતીકંપ વખતે કવેટામાં નહેનીં. આમ કવેટામાં હવે કોઈ હતું નહિ, તેથી ફરી ઉનાળાની રાજાઓ આવી ત્યારે ઈંદિરા કવેટા નહિ જતાં પોતાના પિતાની પાસે ગઈ.

(કમશ)

એણે અશોકવૃક્ષ સામે જોઈને ચેંદ્રના આશા પ્રકાશમાં કહ્યું : ‘અશોક, તારા નામને સાર્થક કરીને તું તો મારો શોક ઓછો કરી દે. તું તો મને મદદ કર. પરંતુ તું શું કરી શકે? તારી પાસેથી મદદની આશા રાખવી નિરર્થક છે; કારણ કે એક તો તું જન્મથી ૭૩ છે અને રાવણના રાજ્યમાં રહીને એની અસરથી વધારે ૭૩ બની ગયો છે, છતાં તને દેવતા માનીને આટલી પ્રાર્થના કરી રહી છું. એવી પ્રાર્થના સહજ રીતે જ થઈ જય છે?’

એ જ વખતે અશોકવૃક્ષની ઉપરથી કોઈનો સુભમુર સ્વર સંભળાયો : ‘હે રામ, હે દશરથનંદન, હે રધુકુલવંદન!

કોઈ રામનું જ્યગાન ગાવા લાગ્યું. સીતાના કાનમાં જાણો કે અમૃત રેડાયું. એના વિરહવ્યથિત સંતમ અંતર પર દેવીશાંતિની ધારા ઢળવા માંડી.

એના શોકથી છવાયેલા શરીર પર જાણો કે કોઈએ આનંદનું અભિવર્ષર્ષણ કર્યું.

એનો પીહિત પ્રાણ થોડોક પુલકિત બન્યો.

છતાં પણ એને થયું કે આ શું? વૃક્ષને વાચા ફૂટી કે શું? હદ્યાભિરામ રામનું જ્યગાન કોણ ગાઈ રહ્યું છે? વૃક્ષ તો કદી બોલી શકે નહિં. તો પછી એના પરથી કોણ બોલી રહ્યું છે? કોઈ રાક્ષસ પોતાને પ્રભાવિત કરવા આવો અભિનય તો નથી કરી રહ્યો?

એને સમજ ન પડી.

લાંબા વખત લગ્ની રામના સુંદર કર્ણમધુર ગુણાનુવાદ સાંભળીને એણે કહ્યું : ‘વૃક્ષ ઉપર રહીને રામના ગુણ ગાનાર અને એ રીતે મને જાણેઅજાણે શાંતિ અથવા આનંદ આપનાર

સામે કેમ નથી આવનો? આ ગુણ શ્રવણ મારો એક પ્રકારનો ભ્રમ તો નથી?’

એ જ વખતે હનુમાને પોતાના સંકલ્પશક્તિથી ધારેલા સૂક્ષ્મ સ્વરૂપમાં નીચે આવીને સીતાને પ્રણામ કર્યો ને કહ્યું : ‘માતા, મારા તમને અનેકાનેક પ્રણામ છે. વૃક્ષ પરથી રામના ગુણાનુવાદ ગાનાર હું જ છું.’

એમ કહીને હનુમાને પોતાનું અસલ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું.

એ સુંદર, સુદૃઢ, સંસ્કારયુક્ત અસાધારણ સ્વરૂપ જોઈને સીતાને નવાઈ લાગ્યો. એણે પૂછ્યું : ‘તમે કોણ ધો?’

‘દશરથ નંદન, રધુકુલ શિરોમણિ, રામનો સેવક અથવા દૂત. મારું નામ હનુમાન છે.’

‘હનુમાન?’

‘હા’ સીતાની સામે નીચે જમીન પર વજાસનમાં બે હાથ જોડીને પ્રણામ કરતાં બેઠેલા બળ તથા બુદ્ધિના ભંડાર જેવા હનુમાને કહ્યું : ‘રામે મને તમારી શોધમાં મોકલ્યો છે. એમના આદેશાનુસાર તમારી શોધ કરતાં કરતાં દિવસોની મહેનત પદ્ધી હું અહીં આવી પહોંચ્યો છું. તમારા ગુણ તથા યોગ્યતાવાળા જીવનની રામ તથા લક્ષ્મણના મુખથી કથા સાંભળીને તમારા દર્શનની દિલને લાગેલી લગન આન્દે રામની પરમકૃપાથી પૂરી થઈ. એનો યશ એમને જ આપવો ધોટે છે, કારણ કે એમણે જ મને તમારી શોધ કરવાની આજા કરેલી. એમની એ આજાને પરિણામે જ મારા જીવનમાં આન્દે એક ઉત્તમોત્તમ અમુલભ અવસરની પ્રાપ્તિ થઈ શકી.

શોડીવાર અટકીને આનંદશુભર આંખને લુધણાં હનુમાને આગળ કહ્યું : 'મહારાજા સુગ્રીવ તથા એમના સ્વામી રામનો આશીર્વદ કરી નિષ્ઠળ ન થઈ શકે. એમનો આશીર્વદ કૃષ્ણો, એટલે તો મને તમારો મેળાપ થઈ શક્યો. તમારા દેવદુર્લભ દૈવી દર્શનને માટે આંખ અધીરી બનેલી, તે આજે શીતળ થઈ. જન્મના દિરિદ્રને જાણે કે કોઈ મોટો ખજનનો મળી ગયો. તમને મળીને મારા અંતરને જે અસાધારણ આનંદ થઈ રહ્યો છે તેનું વર્ણન કેવી રીતે કરી બતાવનું? એ સુખ તો અંતર જ જાણે છે. બાકી એ વર્ણનાતીત છે. તમારા દર્શનથી મારં જીવન ધન્ય થયું. તમારા સરસ સુધામય શબ્દો સાંભળીને મારં શરીર ધારણ સક્ષણ બન્યું. રામની કૃપાથી તમને મળ્યો, એટલે મારો સધળો પરિશ્રમ સક્ષળ થયો. મને જાણે સ્વર્ગના રાજ્ય કરતાં પણ મોટું રસમય રાજ્ય મળી ગયું. માતા, હું હનુમાન છું એ સંબંધી કોઈ થંકા ન કરશો. મારા વચનમાં કોઈયે જાતનો અવિશ્વાસ ન લાવશો. મને રામે જ મોકલ્યો છે, અને એમના આદેશથી જ તમને શોધતો થોડતો અહીં આવી પહોંચ્યો છું.

'તમને અહીં આવ્યે કેટલો વખત થયો?

'વધારે વખત નથી થયો. સૌથી પહેલાં હું તમારી તપાસ કરતો રાવણના રાજ્યપ્રસાદમાં જઈ પહોંચ્યો, પરંતુ ત્યાં જીણવટથી જોવા છાતાં પતો ન લાગ્યો. બધે શોધ કરતો કરતો અહીં આવ્યો. અશોકવાટિકામાં સૂક્ષ્મ રૂપ લઈને પ્રવેશ કર્યો ત્યાં જ મેં દૂરથી રાવણને આવતો જોયો, એટલે અશોકવૃક્ષ પર આશ્રય લઈને હું બધું જોવા મંડ્યો.'

'ત્યારે તો તમે મારી તથા રાવણની વચ્ચે થયેલી બધી સાંભળી છે?

'સાંભળી છે. તમારો રામ પ્રતેનો પ્રભર પ્રેમ જોઈને મારં મન મુગધ બની ગયું છે. તમારા એ પ્રેમને માટે તમને ખરેખર ધન્યવાદ ધેટે છે. પરિસ્થિતિ પોતાની પસંદગીની અથવા અનુકૂળ હોય ત્યારે તો સૌનો પ્રેમ ટકે છે અથવા અચળ રહે છે, પરંતુ એની સાચી પરીક્ષા તો પ્રતિકૂળતામાં જ થતી હોય છે. પ્રતિકૂળતા પણ પોતાના પ્રેમને પવિત્ર પ્રામાણિક અને અચળ રાખનારી વક્તિની તો તમારા જેવી કોઈક વિરલ જ હોય બાકી રાવણના શબ્દોને શાંતિપૂર્વક સાંભળવાનું કામ ધાયું મુશ્કેલ હતું. મને તો આવારનવાર એવું થતું કે નીચે ઊતરીને એને હમણાં જમીન પર પદ્ધતી કે પટકી નાંખું. પરંતુ એવું સાહસ કરવા જતાં બધું જ કામ બગડે તેમ હતું. એટલે રામના કાર્યને સક્ષળ બનાવવાના ઉદ્દેશ્યી પ્રેરાઈને મેં નાછૂટકે શાંતિ રાખી.'

'એણે જતાં પહેલાં મને જે ધમકી આપી છે અથવા એક મહિનાની મુદ્દત આપી છે તે સાંભળી?

હનુમાને શાંતિપૂર્વક છાતાં દૂઢતાથી કહ્યું : 'એવી ધમકી મેં સાંભળી છે પરંતુ એ ધમકી વરસ્યા વગરના તેમ જ વરસવાની શક્તિ વગરના વાદળની ગર્જના જેવી વર્થ સમજજો. એ ધમકી ધમકી જ રહેશે એની ખાતરી રાખજો. એણે આપેલી એક મહિનાની મુદ્દત તમારા મૃત્યુની કે શિરચેદની મુદ્દત નહિ બને, પરંતુ એના પોતાના જ મૃત્યુની મુદ્દત બની રહેશે. એક મહિનાની અંદર અંદર તો રામ લંકામાં સુગ્રીવની વાયુવેગી વિશ્વાણ સેના સાથે આવી પહોંચશે ને તમારી મુક્તિ કરશે. એ સંબંધમાં સહેજ પણ થંકા ન રાખતાં'

(કમશઃ)

મહાન થારો, તમારા બાળકોને મહાન થવા મેરો !

- માનનીએ રખમાણી સાચિદાનંદજી (મુ. દેલાલિ)એ પણ જેની પ્રવૃત્તિને વીરદ્ધારી છે તે વિશ્વાસની તંત્રા કાશો આરોગ્ય દ્રષ્ટ દારા પ્રેરિત.
- જયાંખ દર્માના બાળકો રેમજ લાલિચિત્ર પ્રોફોન પણ લમલા તેવી લરજ ભાષામાં મહામનીએ લંતોના પ્રેરક પરિચય, પ્રતેગો, ઝાન-વિજાનના સમુદ્ર સમુદ્ર લ્યાન્ડન.
- આર્થ. એસ. એસ. ઓહિસરો, વેફાલિકો, પ્રચયાત સાહિત્યકારો, કલાકારો જેવા મહાનુભાવો રેખકો રદીકે સંકળાવેલા હોય તેવી એક માત્ર માસિક જેંબાળા.
- કલા-તાહિત્વના માસિક 'કુમાર' રેમજ મુખ્યમાંથી પ્રકાશિત બચી પરિચય-પુસ્તિકા બેદ્વાની વાદ આપી રેમજ ગુરુજ રેખો.
- ગુજરાતભરના જાહેર ગ્રંથાત્મકો, પ્રાવિષ્ટ/માધ્યમિક/ઉ.ગ.સ્કૂલ/નિવાસી શાળાઓ વાગે માટે સરકારીના વિશેષા / સમાજકદાર્યાના જાતા દારા ગુજરાતમાં.

'મહાસિદ્ધિ' (કંઈક અદ્વિતીય, અભૂતપૂર્ણ, શૈક્ષણિક)

૬૨ મહિને પ્રગટ થતી 'મહાસિદ્ધિ' ગુજરાતીમાં હોય છે .....

■ આપણા વેદી, ઉપનિષદો	■ આપણા જ્ઞાન-મુલિકો
■ આપણા ઉત્તોળારો	■ વિજ્ઞાન મહાન ડેઝાનિકો
■ વિજ્ઞાન દેસી-દેવતાઓ/રહસ્યો	■ વિજ્ઞાન સેસ્કાર/સિન્ક્રીટિકો
■ દાફલ્ય-ગોગ	■ વાગ-તંત્રાના રહણો
■ વિશ્વાસ-તત્ત્વ / ક્રીંગ	■ મહાન લાલાશિલ રથીઓ
■ ક્રીંગ-વિશ્બ	■ ટલ-ટલ/કુલ્લાન વાતાવરણો
■ સામાજા-વિશ્બ / મેત-રહ્યો	■ પ્રાઈવેન-લાય

- આ સિદ્ધાંશ-અધ્યાત્મના પારથથિ ત્યાં 'મહાસિદ્ધિ' વી હજુ તથે લાલાશ છે ?

- હું, તો હુંનમાં પણ નહું ચુપાવી સૂક્ષ્મા જો કેણે હજુ પણ પણ નહું ચુપાવી શક્ય છું..... ચુપાન-ઘરતરની કોણે મંસુકાલાંથી માસિક અંગ્રેજી 'મહાસિદ્ધિ' (વાર્ષિક લાલાશ- રૂ. ૬૦/- ભરયા માટે) પ્રકાશિત વિશ્વાસ-વિજ્ઞાન કેન્દ્ર, ૨, દેવકેન્દ્રગર, દીપાલી હોલિ, સાથે, હિમતનગર / પિલાં પેંચેન વર્કર, કલાયા નૂરાન, રૂપા પ્રેરિયા પાસે, રિશેન રોડ, અમદાવાદ / એ બેનેન વર્કર, કલાયા નૂરાન, રૂપા પ્રેરિયા લાલાશ-માટે, સંસ્કૃત વાસારન, રાવાસુરા, પડોદારા (મંડળની મહેસૂસા-અમદાવાદ એપરિયો ગ્રાહિત) જુયન કાલાન, પુરાન) - હજુ હજુ મેસાદી કુલ્લાનિંદી (કુલ્લાની પાટે: પિનોં જેજાની, આનફું, અમદાવાદ) માંગો જા રૂ. ૬૦/-ના મ. લો. સાથે લાનો : જુર્જર સાહિત્ય લખન, રાતરોણ નાના સાંચે, જાંચી રોડ, અમદાવાદ અથવા કુમન પ્રકાશન, ૮૮, મનકુર લિલીગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

સરલગીતા રૂ. ૩/- માં

પ. પુ. મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજીએ ગુજરાતી ભાષામાં
અનુવાદિત કરેલ "સરલગીતા" હેવે ફૂરી છ્યાંદ ગઈ છે.
તે માટે લખો, તંત્રી અધ્યાત્મને.

માર્ય : ૧૯૭૬

૫૧

તુ રામ સમર

ક્રમલ સુથ્રા

કૂતર ભૂંકન હે તો ભૂંકને હે,

તુ રામ સમર તુ રામ સમર. કબીરજી

કૂતરાનો સ્વભાવ છે ભસવાનો, મૂડ આવે ને ભસે. ભસ ભસવું. ખંજવાળ ઉપરે ને ભસે. એક ભસે એટલે એમની વર્ણનાં બધાંય ભસે. ખૂણે-ખાંચેરે; કુડા-કચ્ચરામાં જાહેર રેઢ ઉપર કે જ્યાં ત્યાં લખાઈને પડેલાં હોય ત્યાંથી એક ભસે એટલે બધાંય ભસે. કેમ કે કૂતરાંમાં અક્કલ નથી હોતી. રખડતાં ય ભસે ને પાળોલાંય ભસે. હડકાયેલાંય ભસે ને વિયાયેલાંય ભસે. કૂતરીઓય ભસે ને કૂતરાય ભસે. સણ્ણનનેય ભસે ને ભગવાનનેય ભસે. સંતનેય ભસે ને મહાપુરુષનેય ભસે. શાનીઓનેય ભસે ને પરમાર્થીઓનેય ભસે. લાલ લાલ આસુરી જ્બો ઉપરથી લાળ ટપકાવતાં ભસે. સફેદ આસુરી લિસક દાંતો કચ્ચકાચાવતાં ભસે. જોરજોરથી બે-પગો વચ્ચે પુંછીઓ દબાવતાં ભસે. દોડતાં ભસે. કૂદતાં ભસે ઊભાં ભસે. જગતાં ભસે ઊંઘતાં ભસે. કેમ કે એ કૂતરાં છે. કૂતરાંમાં બુલ્લિં નથી. વિવેક નથી. કૂતરાંમાં જાન નથી. માણસાઈ નથી. પરમ વિવેક નથી. કેમ કે તે પશુ છે. ને પાશ્વિક ભૂમિકા ઉપર વિચયરે છે. બટકાં દેખી પુંછીઓ પટપટવે છે. દંડો દેખીને નાસે છે. ગંદીમાં જ્યાં ત્યાં રસ્તા પર પડી રહે છે. લાગ મળતાં નિર્દોષોને કરડે છે. કેમ કે એ હડકાયાં કૂતરાં છે.

કૂતરાનું કોઈ ઉધાત લક્ષ્ય નથી. એટલે કૂતરાં ગમિ કરે છે

માર્ગ : ૧૯૮૬

છે. મનુષ્યમાં બુદ્ધિ છે. વિવેક છે. જાગૃત ચેતના છે. એનાથી એ ભગવાનની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે. અધમ આસુરી તત્ત્વો ભગવદ્ઘાનુભૂતિ કરી શકતાં નથી, ભગવાનની પ્રાપ્તિ કરી શકતાં નથી. ઈર્ષા, દેખ, છલ, કપટના ડિચડમાં—જેરમાં એ અહિનિષ રમે છે. ન અંતે એમાં ડૂબી મરે છે. તેમની ઝેરી આંખો ઉપર અશાન અને અહંકારનાં કાળાં પડળ ચેલાં છે. એથી મોતનો શિકાર બની જાય છે.

પણ જે બુદ્ધિમાનો, મહાપુરુષો હરિસ્મરણ કરે છે એ જ કાળનો કોળિયો બનતા નથી. મૃત્યુનો શિકાર બનતા નથી. કેમ કે એ શાશ્વત ચેતનામાં રમણ કરે છે. સતત હરિસ્મરણથી એ કાળને જીને છે, હર ક્ષાણ, હરપલ, એ સાર્થક કરે છે. રામસ્મરણ કરે છે ને જીવન ધન્ય બનાવે છે.

હરિસ્મરણ એ જીવનને ભવસાગરમાંથી પાર લઈ જનારી દિવ્ય નોકા છે. જેને સહારે વાલ્મીકિ તર્યા. શબ્દરી તરી. મીરાં તરી. તુલસીદાસ તર્યા. નરસિંહ મહેતા તર્યા. બીજા અનેક ભક્તો તર્યા. નાનક તર્યા.

“નામ નથેમે નાનકા બૂડે રહે દિન રાત”
ભગવદ્ઘાનમસ્મરણનો નથો પરમભુમારી લાવે છે જે એ ભવસાગર તારે છે.

સંતકબીર પરમ આત્માનુભૂતિ સંપન્ન સિદ્ધ મહાપુરુષ હતા. એ ગૃહસ્થ સંત સંસારમાં જલકમલવત્ત રહેતા તે નિખામભાવે સાંસારિક કર્તવ્યો નિભાવતા તે સતત ભસતાં રહેતાં. એમને કનદવા અનેક પૈતરા કરતાં. પણ સમર્થ સંત કબીરજી એવાં આસુરી તત્ત્વો—પાશચિક તત્ત્વોની જરાય પરવા ન કરતા. કેમ કે એ જાણતા હતા કે કાળના ખખરમાં પડેલાં બે-પગાં પુછઢી-

પણ પ્રગતિ કરતાં નથી. ઉધ્યગતિ કરતાં નથી. કૂતરાની કોઈ સંસ્કૃતિ નથી. બસ જ્યાંથી જે મળે તે ચાવી ખાવું ને ભસવું. ને પદ્ધી મરવું.

સંત, પરમસંત, જ્ઞાની, પરમજ્ઞાની મહાપુરુષોનું જીવન ભગવદ્ઘમય હોય છે. સતત એ ભગવદ્ ચિંતન, ભગવદ્ સ્મરણ કરે છે. કેમ કે એમનામાં વિવેક છે. પરમ વિવેક છે. એમનું પરમ લક્ષ્ય છે ભગવદ્ઘાનુભૂતિ. પરમ મોક્ષપ્રાપ્તિ. જનમ—મરણના બંધનમાંથી મુક્ત થવું. અમર બનવું. એટલે આવા સુજ્ઞ મહાપુરુષો કૂતરાના ભસવાની પરવા કરતા નથી. કે કૂતરાના ભસવાથી પોતાના પરમ લક્ષ્યમાંથી વિચલિત બનતા નથી. કેમ કે હરકાણે તેઓ પોતાના આત્મસ્વરૂપમાં જાગૃત હોય છે. કૂતરાં, બે-પગાં પુછઢી વગરાનાં હોય કે ચાર-પગાં પુછઢીલાળાં એ બધાંય એક-સરખાં જ છે. આહાર, નિન્દ્રા, ભય અને મૈથુનમાં એ રમણ કરતાં હોય છે. એટલે એ ભસે છે. ભગવાનનેય ભસીને એવાં અધમ આસુરી તત્ત્વો નરકે જાય છે. કોટિજન્મોમાંય એ ભગવદ્ઘાનુભૂતિ કરી શકતાં નથી. અણમોલ માનવજીવનને આવાં અધમ કોડીના મોલે વેડદી નાંખે છે. ન અંતે કાળના ખખરમાં હોમાઈ જાય છે.

સંતો, જ્ઞાનીઓ, બુદ્ધિમાનો, પ્રત્યેક જ્ઞાનો સદૃપ્યોગ કરે છે. કેમ કે સમયને જીવનનું મૂલ્ય એ જાણે છે. કૂતરાં સમય કે જીવનનું કશુંય મૂલ્ય સમજતાં નથી. એટલે એ અજ્ઞાન અંધકારમાં અટવાઈ ભગવાનનેય ભસી પાશચિક ધમપદ્ધાડા કરી અંતે નાથ થઈ જાય છે. મૃત્યુના મુખમાં ધેલાઈ જાય છે. અનેક જન્મોના પુણ્ય પદ્ધી માનવદેહ મળે છે. અને બધાંય પ્રાણીઓમાં મનુષ્યદેહ શ્રેષ્ઠ છે કેમ કે આ માનવદેહ દ્વારા જ ભગવાનની પ્રાપ્તિ સંભવ

વગરનાં છે. એટલે એમના ભસવાથી એ દુઃખી પણ ન બનતા કે પરમ સત્ય પરમ લક્ષ્યમાંથી વિચલિત પણ ન બનતા એ પરમ સત્યમાં, શાશ્વત ચૈતન્યમાં સ્થિર હતા પરમ જગૃત હતા એટલે એ કહેતા :

કૂતર ભૂકન હે તો ભૂકને હે,
તુ રામ સમર તુ રામ સમર.

હડકાયાં કૂતરાના ભસવાથી ભગવાનનું તેજ ઘટનું નથી. પરમ અસીંત્વ મટનું નથી. કે મહત્વ ઘટનું નથી. એ કોઈ જન્મોસુધી ભસી ભસીને મરી જાય તો પણ સૂર્ય કદી કાળો પડતો નથી. કે તેનું તેજ ઘટનું નથી.

હરિસ્મરણ કરી જીવનને પરમ સુખમય ને સાર્થક બનાવવું એ સાચા બુદ્ધિમાન મનુષ્યનું લક્ષણ છે.

નાથવચનામૃત

ધ્યેયમાં ચિત્તને પરમપ્રીતિવાળું કરવાથી તે અનાયાસે ધ્યેયાકાર રહેવા લાગે છે. ચિત્તને ધ્યેયમાં પરમપ્રીતિવાળું કરવું એટલે ન્યૂનમાં ન્યૂન સ્વશરીરમાં જેટલી પ્રીતિ છે તેટલી પ્રીતિ ધ્યેયસ્વરૂપમાં વિદેશીવિચારથી ઉપજાવી અનુભવવી. પાંચે ઠંડિયોના શ્રેષ્ઠતમ વિષયો ધ્યેયમાં છે એમ ભાવના કરી તે પાંચ ઠંડિયોને અન્ય વિષયમાં રાગદ્વિષપૂર્વક જતી અટકાવી ધ્યેયમાં જોડ્યા કરવી, તેથી પણ ચિત્ત ધ્યેયાકાર રહેવા લાગશે. ચિત્તને ધ્યેયમાં અસાધારણ પ્રેમવાળું કરવામાં બીજી જે જે સામગ્રીની અગત્ય છે તે ચિત્તનો અધિકાર વધે અનાયાસે સમજાવા લાગશે, એટલે તે અત્ર દર્શાવવી યોગ્ય ગણી નથી.

પ્રાર્થનાની શક્તિ

સૌદામિની સનતકુમાર જોથી

પુ. મહાત્મા યોગેશ્વરજીએ પ્રાર્થનો ધાર્યું જ મહત્વ આપ્યું છે. સાધનાકાળ દરમ્યાન પણ તેમણે પ્રાર્થનાનો જ સહારો લીધિલો તે આપણે ‘પ્રકાશના પંથે’ પુસ્તક વાંચીએ તો સમજાય છે. કોઈ પણ વિકટ પરિસ્થિતિમાં કે સાધના દરમ્યાન અંતકરણથી કરેલ પ્રાર્થના એળે જતી નથી. પ્રાર્થનાનો પ્રત્યુત્તર કોઈક વાર તત્કાળ તો કોઈવાર થાડો મોડો પણ મળે તો છે જ, એમ પુ. મા સર્વેશ્વરીએ પણ આપણને વારંવાર કહ્યું જ છે.

આવો એક પ્રત્યક્ષ અનુભવ મારાં માતુશ્રીની (સૌ. મિનાક્ષી-બેન સુમનભાઈ વ્યાસ-ખાલ વલસાડ મુકામે) ગંભીર માંદગી વખતે અમને તાજેતરમાં જ થયો, જેનો ઉક્ષેખ કરી આ લખાણ-દ્વારા પુ. મહાત્માજી તથા પુ. સર્વેશ્વરીમા પ્રત્યેની શ્રદ્ધાભર્તિન તથા કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરું છું.

માંદગીની શરૂઆત તેમને તાવથી થઈ. ફેમીલી ડોક્ટરે લક્ષણો ઉપરથી જ રાબેતા મુજબની દવા આપી. ધાર્યું પરિણામ નહિ આવ્યાં બ્લડ-પ્રેરિન વિગેરેની તપાસ કરાવરાની. પહેલાં મેલેરીયા અને પછીથી વર્દ્ધિસ્ટેરોડના તાવનું નિદાન થયું. તે પ્રમાણે દવાઓ આપવી શક્ય કરી. પરિણામ કંઈ નહિ અથક્ષિત વધતી ગઈ, જોગક, પ્રવાહી બેવાનું અંદું થઈ ગયું. દવાની આડઅસરોથી શરીર સુક્રાવા માંડવું અનુભિ એટલી બધી થઈ ગઈ કે ખાવા-પીવાની ઈદ્દજી જ નહિ થાય.

એ સમય દરમાન પુ. સર્વેશ્વરીમા સુરત પધાર્યા હતાં. તેમને માંદગીની જાણ કરી. તેમણે ત્રણ નાના બુંદીના લાડુ પ્રસાદ તરીકે આપ્યા જે મિનાક્ષીબેને આરોગ્યા પણ ખરા એક-એ દિવસ સારું લાગ્યું. પાછું હતું તેમનું તેમ અમે સૌ પુ. મા-પ્રભુને પ્રાર્થના કરતાં રહ્યાં. છેવટે મિનાક્ષીબેનને સારી હોસ્પિટલમાં દાખલ કર્યું. ફરીથી લેબોરેટરીના રિપોર્ટ લેવાયા-ધ્યાતીનો એકસે તથા પેહુના ભાગનો સોનોગ્રાહી કરાવ્યા તેના રિપોર્ટ પરથી એમ ડી. ડોક્ટરે નિદાન કર્યું કે બેનને ટી. બી. ની અસર છે. અમારા તો હોશકોશ ઊરી ગયા. આ રાજરોગ અમારે માટે ક્યાંથી ભૂલો પડયો! ટી. બી. ની ટીમેન્ટ શરૂ થઈ. સાન્ત્વિક ખોરાક ખાવની સૂચના આપી. દવા-દિલેક્શનો તો લેવાય પણ ખવાય કોનાથી? ડોક્ટરને કહીએ કે તમે ભારે દવા તો આપો ધો પણ ખવાતું નથી તે હકીકત છે. માટે કંઈક કરો. યોગ્ય લાગે તો બીજા સારા અનુભવી ડોક્ટરનું પણ કન્સલ્ટેંગ કરાવો.

પુ. મા-પ્રભુને પ્રાર્થના તો ચાલુ જ અને તેના જ ફળસ્વરૂપ યોગાનુયોગ મારા પતિશી અમેરિકાની મુલાકાતે જવાના હોઈ પુ. માના આશીર્વાદ લેવા બોરીવલી (મુંબઈ) ગયા હતા ત્યારે તેમણે ફરીથી મિનાક્ષીબેનની પરિસ્થિતિની પુ. માના વિગતવાર જણાવી. સંભળી પુ. માણે કહ્યું કે મિનાક્ષીબેનને કહેણો કે “તેમને કંઈ જ થયું નથી. બધી દવાઓ બંધ કરો.” મોટા ચણા મંગાવીને પ્રસાદી તરીકે આપ્યા અને પૂરા થાય ત્યારે બીજા લઈ ઉમરીને ચાલુ રાખવા જણાવ્યું. પ્રસાદ ને સૂચના મુજબ મિનાક્ષીબેનને સુપરત કર્યો. ધર્મસંકટ કેવું? પુ. માણે કહ્યું કે દવા બંધ કરો. બીજી બાજુ લોક લાને પણ આવી ગંભીર બિમારી અને દવા તે બંધ કરાય? છતાં પુ. મા પ્રત્યેની શ્રદ્ધાથી મક્કમ રહી દવા બંધ કરી.

આ બાજુ બીજા એમ ડી. ડોક્ટર સાથેનું કન્સલ્ટેશન થયું. ફરીથી એકસે વિગેર રિપોર્ટ લેવાયા તો કેવું ચમત્કારિક પરિણામ! બધા જ રિપોર્ટ નોર્મલ! બીજા એમ ડી. ડોક્ટરે કહ્યું કે ટી. બી. છે જ નહિ અને ડોક્ટરોએ પોતે જ સલાહ આપી કે દવાઓ બંધ કરવાની છે અને ફૂંક એક જ ટીકડી ચાલુ રાખવાની છે. બસ, હોસ્પિટલને નમસ્કાર કરી ઘરે આવી ગયાં. ઉત્તરોત્તર ધીમે ધીમે તબિયતમાં સુધારો જણાવા લાગ્યો. થોડું થોડું ખવાતું પણ થયું. આને પ્રાર્થનાનું અને પુ. મા-પ્રભુના આશીર્વાદનું સુખદ પરિણામ નહિ તો બીજું શું કહીએ? પુ. મા-પ્રભુની કેવી કૃપા! પુ. માણે એકવાર કહી ટીથું કે મિનાક્ષીબેનને કંઈ થયું નથી એટલે કંઈ જ નહીં. બધા રિપોર્ટ નોર્મલ જ આવે ને! અશ્વયને શક્ય કરનાર એ મહાશક્તિને કોટિ કોટિ પ્રણામ પ્રાર્થનાનો કેવો ગજબ પ્રત્યુત્તર.

આ લખાણદ્વારા સર્વ સાધકો તથા ભક્ત સમુદ્ધયને કોઈ પણ વિકટ પરિસ્થિતિમાં પુરી શ્રદ્ધાથી “પ્રાર્થના”નો આધાર લેવા નમ્ર અનુરોધ કરું છું. પ્રાર્થના જરૂર સંભળાય છે જ.

શ્રી યોગશ્વર કૃપા

સંદીપ વેલ્ડોંગ વર્ક્સ

ગ્રીલ, દરવાજા, તેમજ મેઇન ગેટના સ્પેશિયલીસ્ટ

તેમજ

દેક જાનું રીપેરોંગ કામ કરનાર.

મોટી બંગલા, ઉમરા જકાત નાકા પાસે, સુરત-૩૮૫૦૦૭

ફોન : ૬૬૮૨૩૧

આપનો એ

દિવ્ય વારસો અમે દીપાવીએ

નારાયણ ડ. જની

૧૮ મી માર્ચ ૧૯૮૪ નો દિવસ એ અમારાથી શી રીતે ભૂલી શકાય? એ દિવસે અમને ઘડીભર લાગ્યું કે અમારું સૌભાગ્ય લુંગાઈ ગયું! અમારા પ્રાણ આરા ગુરુદેવ શ્રી યોગેશ્વરજીએ અમારી વચ્ચેથી વિદ્યાય લીધી. જીવનને આધ્યાત્મિક કેરી ઉપર દોરી જતો એ પ્રકાશ દીપ-બૃગ્રાઈ ગયો. ચારેપાસ નિતાંત અંધકાર છવાઈ ગયો. મન મૂઢ બની ગયાં ને ચેતન હણપાઈ ગયાં.

પરંતુ પ્રભુ, તે ક્ષણે અમે એ ભૂલી ગયા કે ભૌતિક દેહ ધારણ કરી આ પૃથ્વી પરના માનવોને દોરવા અવતરિત થેબો કોઈ પણ અવતાર કદી કાયમ રહ્યો છે ખરો! પ્રભુ રામ, કૃષ્ણ ભગવાન બુદ્ધ, મહાવીર, પરમહંસ રામકૃષ્ણા કે શંકરાચાર્ય, કે હમણાંના શ્રી અરવિંદ કે રમણ મહાધિકે પણ આ પૃથ્વી પરથી જ્યારે વિદ્યાય લીધી હોય ત્યારે તેઓમાં શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને પ્રેમ ધરાવનાર વ્યક્તિઓની હાલત પણ અમારા નેત્રી જ થઈ હોણે! કારણ યુગો વહી જાય, પરંતુ માનવોનાં હૃદય તો સમાનધર્મી રહ્યાં છે. તે બધાં સરખી જ સંવેદના અનુભવે.

હે ગુરુદેવ, આજે ૧૮ માર્ચ ૧૯૮૪ ના દિવસે આપની વિદ્યાયને બાર-બાર વર્ષ વીતી ગયાં. અમારાં પરમ પુ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીને અન્નનો ત્યાગ કર્યે-બાર વર્ષનો લાંબો ગાળો વીતી ગયો. જો કે તે દિવસે એ કલ્પના પણ ક્રાંતી હોય કે આપની

માર્ચ : ૧૯૮૪

૫૮

ભૌતિક વિદ્યાય એ અમારા વહાલાં માના જીવનમાંથી અન્નની વિદ્યાયનો આખરી દિન બની રહેશે અને તે બાર-બાર વરસ જેટલો લાંબો કે તેથીય આગળ ચાલશે?

પરંતુ હે ગુરુદેવ પ્રભુ, અમે ત્યારે ભાનુ હતા. આપની વિદ્યાય એ તો કેવળ એક ભૌતિક દેહની વિદ્યાય હતી. આપ આપનું સારં જીવન જે રીતે જીવી ગયા તેનો કદીબદ્ધ ઈતિહાસ તો અમારે માટે મુકી ગયા હતા તેમાંથી પ્રેરણું પામી શકાય એ વાત અમે ધીરે ધીરે સમજતા થયા અને એટલે જ આપે જે દિવસે સરોડાના ધરેથી પહેલી જ વાર પુ. માતાજીનાં ચરણોમાં પ્રણામ કરી, હિમગિરિની વાટ લીધી, ત્યારે આપના દિલમાં કેવો ઉત્સાહ, ઉમેંગ ને તરવારા હશે કે આપે કથી જ ભૌતિક તક-લીઝેનો વિચાર સુણ્ણાં ના કર્યો અને દેવપ્રયાગના પુનિત સ્થાનમાં નવનવ વર્ષો સુધી પલાંઠી વાળી મા જગાંબાની આરાધનામાં લાગી ગયા! પ્રભુ, અમારા દિલમાં પણ એવી જ ધગશ પ્રેરો કે જેથી અમે પણ આપે ચીધિલ પ્રભુપથની કેરી પર સ્થિર અને મક્કમ પગલે આગળ વધતા રહીએ. આપના જીવનની એ ધટના સદૈવ અમારી આંખ આગળ રહે અને જ્યારે પણ ભૌતિક વિપરિત પરિસ્થિતિઓથી અમે નાસીપાસ કે નાહિમત થઈએ, ત્યારે અમને ભગવાન કૃષ્ણની જેમ તે હિમત ધરતી રહે, ઉત્સાહિત કરતી રહે.

હે પ્રભુ, આપનો દેવપ્રયાગનો શાન્તાશ્રમનો એ આવાસ પણ આજેય અમને પ્રેરણું ધરી કહી રહ્યો કે પચાસ વર્ષ પહેલાં અહીં નિતાંત એકાંત હતું. આપ્રવૃક્ષોની ઘટા હતી. પાસે કલકલ વહેની શાન્તા નદીનો પુનિત પ્રવાહ હતો. અહીં ત્યારે હિસ્ક વનચરો પણ હતાં. અને સાપ ને વીધીના ઉપદ્રવો પણ એદી ન હતા છનાં.

આપે સ્વષ્ટ કહ્યું, “મને ભારત ખૂબ ગમે.” ભારતનાં આધ્યાત્મિક પરમાણુઓ જગતમાં બીજે ઓછાં જોવા મળે. એની ગંગા અને એનો હિમાલય આધ્યાત્મિક પરમાણુઓથી આન્દેય એવો સભર છે કે નવા સત્ત્વશીલ સાધકને પ્રેરણ ધરી પથપદર્થન કરતાં રહે છે. એવી ગંગાના તટે હિમાલયમાં વસી આપે બન્નેને મહિમા ધર્યો છે. આપનો એ દિવ્ય ભૂમિ પ્રત્યેનો લગાવ અમને આડકન્તરી રીતે એવું સૂચવી રહ્યો છે કે જીવનમાં સમય અને સંજોગો હેઠળ તો હિમાલય જરૂર જણો. ગંગાસ્નાન જરૂરથી કરણો.

ખૂબ અભાવોની વચ્ચે વસવા છતાં, ધનિકોની સંપત્તિએ આપને જરાય સંમોહિન નથી કર્યા. આપ હંમેશ સીધા, સાદ, સરળ ને સત્યારિત્યશીલ રહ્યા અનાવશ્યક ધન કે વસ્તુઓ આપે કદી એકત્રિત ન કર્યા. એમ કરી આપે અમને સૂચવું કે શાંતિ-પૂર્વક જીવા માટે જો પર્યામ ધન હોય, તો સંતોષ માની, નકામા ઉધામા કર્યી સિવાય, જીવણો. કેવળ યેનેનપ્રકારેણ ધનપ્રાપ્તિ કે વેલવવિલાસના ઉપભોગમાં સારું જીવન ન વેડફાઈ જાય તે જોણો. વધુ પડતા સ્વકેન્દ્રિત બન્ના સિવાય, બીજાઓને પણ ઉપયોગી કે મદદરૂપ થણો. આત્મિક કલ્યાણ માટે કે બીજાઓની ભલાઈ ખાતર જીવવામાં પણ, એક પ્રકારનો સાત્ત્વિક આનંદ છે, તે યાદ રાખણો.

શાખના “માતૃ દેવો ભવ”, સુત્રને આપે ત્યાગી બન્ના છતાં, આપના માતાજીની સરસ સારસભાળ અને સેવા કરીને આચરણનું અદ્ભુત ઉદાહરણ સંસારને પુરું પાડ્યું. માણસ ગમે નેટલો મહન બને પરંતુ પોતાના માતાનું ઋણ કદી પૂરેપૂરું ચુકવી શકતો નથી. એટલે એમની સેવા કરવી એ સંતાનોની ફરજ છે. એ ત્યાગી બન્ના છતાં આપે અમને શીખવું.

ગુરુદેવે અહીં નિર્ભીક બની નિવાસ કર્યો ને બધા જ ભયોને મનમાંથી કદી નાંખી, પ્રભુપ્રામિની સાધનામાં લાગી ગયા હે શાન્તાશ્રમ, તું આજે અમનેય એની નિર્ભીકતાની યાદ આપાવતો રહેને, કે જેથી અમે પણ એકાંત સેવી બની પ્રભુની આરાધનામાં લાગી શકીએ.

ઈશ્વરી સાધનામાં સદાય બાધક બનતી સ્વાદ્વિતિનો પરિચાગ હે ગુરુદેવ આપે અમને સરસ રીતે પ્રબોધ્યો છે. દેવપ્રયાગના આપના વસવાટ સમયે આપની પાસે ન હતી કોઈ ખાસ ખાદ્ય સામગ્રી કે ન હતી તેને સારી રીતે પકાવવાની આવડત છતાં કેવળ એક પ્રભુપ્રામિના લક્ષ્યની તીવ્રતાએ આપના મનનો કેવો પ્રબળ કબજો લઈ લીધો હોય કે આપને માટે ખાવા-પીવાનું ગૌણ બની ગયું, તો ભલા, સ્વાદની તો વાત ક્યાં રહી! પ્રભુના પંથે આવી લક્ષ્ય તીવ્રતા અમને દ્વી હે હે પ્રભો! કે જેથી અમે ભૂખ, તરસ કે સ્વાદની વૃત્તિઓથી પરાજન થયા વિના પ્રભુના માર્ગ આગળ વધી શકીએ.

અભાવોથી પીડિત માણસ સાધના કેતે સહેલાઈથી પગલાં માંડી આગળ નથી વધી શકતો, એવી પ્રચલિત માન્યતાને આપે અપવાદૃપ બની ખોટી ઠરાવી. કશીય પૈસાની સગવડ વિના આપે કેવળ મા જગંબાના ભરોસે-આપની સમગ્ર જીવનયાત્રા સરસ રીતે પૂરી કરી. ભગવદ્ગીતામાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણએ અનન્ય ભક્તના યોગજ્ઞેમ વહન કરવાની આપેલ બાંહેધરી આપના જીવનના પ્રસંગેમાં અમે સાકાર થની નિહાળી. કેવી આપની અનન્ય શ્રદ્ધા-એક નાના બાળકને પોતાની મામાં હોય તેવી જ સ્લો!

એથી ઉલ્લંઘ, વિદેશોના પ્રવાસોમાં જ્યારે ત્યાં વસતા ધનિકોએ આપને ખૂબ ધન આપી આશ્રમો સ્થાપવાનું પ્રલોભન આપ્યું, ત્યારે

કેવળ કપડું રંગીને બદલવાથી સંન્યાસી કે ત્યાગી થઈ જવાનું નથી. એ તો માત્ર ભાવ્ય ચિહ્નન છે. ખરં તો મનને જ બદલવાનું છે, અને જેનું મન બદલાઈ ગયું તેને કપડું બદલવાની આવશ્યકતા નથી. આ વાત આપે આપના જીવનવિષારથી અમને સમજાવી. ખાટીના સાંદ્રાં ચેત વખો એથી જ આપે ધારણ કર્યો.

આપે જીવનમાં જ્ઞાન, યોગ ને ભક્તિનો સમન્વય સાથી સાધના કરી. છતાં આપ મા જગાંભાના એક બાળક બની રહ્યા પ્રાર્થનાના સાધનને આપે શ્રેષ્ઠ સાધન માન્યું, અને અના વડે સાધનાની સર્વોત્તમ ભૂમિકા સિદ્ધ કરી. તે વડે જગતને બતાવ્યું કે પ્રાર્થના ગમે ત્યાં રહી થઈ શકે. પ્રભુપ્રાર્મિ માટે સંસારન્યાગની આવશ્યકતા નથી.

માણસને જીવનમાં એકવાર પ્રભુપ્રાર્મિ કે આત્મસાક્ષાત્કારનું મૂલ્ય સમજાઈ જાય, તો પછી તેનો સંસાર પ્રયેનો સારો અભિગમ બદલાઈ જાય છે. એટલે આપે જીવનમાં ભોગ અને યોગ વચ્ચે વિવેકપૂર્વકનો સમન્વય સાથી જીવવાની કળા અમને શીખવી.

ભારતના પુરાતન આધ્યાત્મિક વારસાના સંસ્કૃત ગ્રંથોને આપે સરળ ગુજરાતીમાં ઉતારી જનસમાજની અદ્ભુત સેવા કરી છે. સમગ્ર શાશ્વતોના દોહનરૂપ એ ગ્રંથો એથી જ અમારે માટે સુલભ બન્યા છે. આપનું એ છાણ અમે શી રીતે ચૂકવી શકવાના!

અને આપની અમો સહુ માટેની સર્વોત્તમ બેટ તો પુ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીનું પ્રાક્તય છે. આપે જગતની એ પરમશક્તિને માનવદેહ ધારણ કરી—જનસમાજની વચ્ચે અવતરિત થવા બાધિત કરી, તે છે. વળી સમજ અને દૃષ્ટિ વગર અમે એ શક્તિને ઓળખવામાં ભૂલ ન કરી બેસીએ, તે માટે આપે પોતાના સ્વ-અક્ષરોમાં એનો પરિચય કરાવ્યો તે સિવાય એ મહા-વિભૂતિ મા શ્રી સર્વેશ્વરીને

અમે શી રીતે ઓળખી શક્યા હોત! આવું તો આપના જીવનમાં ધાણું બધું છે. આપના જીવનની નાની મોટી કોઈ પણ ધરના, માનવને ધાણી બધી પ્રેરણા અને પ્રકાશ ધરી શકે અમ છે. તેના ઉપર તેણે ફૂલ વિચાર કરીને અમલ કરવાથી માણસના જીવનમાં કાનિ થઈ જાય, એવી ક્ષમતા તેમાં રહેલી છે.

આમ આપે અમને ભરપૂર વારસો આપો છે. હવે અમારી પ્રાર્થના હે ગુરુનેદેવ એટલી જ છે કે અમે તે વારસાને દીપાવીએ—એવી શક્તિ આપો. અમારી આપના પ્રયેની એ જ શ્રદ્ધાંજલિ બની રહો.

જીવનમુક્તિ

દરેક કાળમાં પંડિત કે જ્ઞાની મળી શકે, દાતા, વીર, ભક્ત કે યોગી પણ મળી શકે ને સાધારણ કે અસાધારણ એવા સાધુ કે તપસ્વી પણ મળી શકે, પરંતુ ઈશ્વરનું દર્શન કરી ચૂકેલા અને સંસારમાં બધે ઈશ્વરનું દર્શન કરનારા સંત કે મહાત્મા મળવા ખૂબ મુશ્કેલ તે તો ભાગ્યે જ મળે.

—યોગભારજ

* પરિદ્દેશ્વર એન્ટરપ્રાઇઝ *

મરચન્ટ, એક્સપોર્ટર્સ, ઇમ્પોર્ટર્સ

એન્ડ જનરલ A to Z સપ્લાયર્સ

૪૨, જયશ્રી પોડિયાર કો-ઓપરેટીબ શોપિંગ સેન્ટર

રાજ્યપુત્રા મેઇન રોડ, રાજકોટ.

ભગવાન् શ્રીંકરાચાર્યજીનો શિષ્યોને અંતિમ ઉપદેશ

“હે મુમુક્ષુઓ! વેદાંતસિદ્ધાંતથી બિન્ન જે જે મતો છે તે સર્વ પૂર્વપક્ષત્રય છે, ને વેદાંતસિદ્ધાંત સિદ્ધાંતત્રય છે તે સર્વદા સ્મરણીમાં રાખજો. વેદાંતનો સિદ્ધાંત મેં તમને ભાષ્યાદિદ્વારા ને વ્યાખ્યાનદ્વારા બહુ વાર સ્યાષ સમજાયો છે. આત્મા બ્રહ્મસ્વરૂપ જ છે. તે અકર્તા, અભોક્તા, અસંગ, સર્વધર્મરહિત, સુક્ષમતમ ને સચ્ચિદાનંદત્રય છે. આ આત્માનું યથાર્થજ્ઞાન સમર્થ સદ્ગુરુના ઉપદેશથી વિવેકાદિસાધનસંપન્ન પુરુષને થાય છે. એ જ્ઞાનની હૃદના માટે જિજ્ઞાસુએ વેદાંતનું શ્રવણ, મનનને નિદિધ્યાસન કરવાં. ચિત્તની ચંચલતા બ્રહ્મધ્યાનવડે દૂર થાય છે ને ચિત્તની મહિનતા નિષ્ઠામર્કર્મવડે દૂર થાય છે. વિષયાનંદથી બ્રહ્મધ્યાનંદ અસંખ્યગુરુણ શ્રેષ્ઠ છે તે કદી પણ ભૂલશો નહિ. શાન્દાદિને સુલભ એવા વિષય-સુખમાં વિવેકી પ્રીતિ કરતા નથી. ઈદ્રિયો તથા અંતકરણને બહિ-મુખકરી વિષયોની સાથે જોડવાથી જે કુત્ર આનંદ થાય છે તે જીવને બંધન કરનાર છે, ને ઈદ્રિયો તથા અંતકરણને અંતર્મુખ કરવાથી જે પરમાનંદ મનુષને થાય છે તે મોક્ષ આપનાર છે. શબ્દાદિ વિષયો અસતું, તુચ્છ ને બંધક છે એ તમે કદી પણ ભૂલશો નહિ. શબ્દાદિ વિષયો ને તેનાં ઉપકરણોએ દૃશ્યથી તમારા અંતકરણને ઉપરાગવાળું થવા દેશો નહિ. હાડચામમાં, સોનારુપા-ના કટકમાં, ગૃહમાં, ખેતરમાં, વાહનમાં ને માનમાં સુખને શોધવા-નું નથી, પણ સ્વસ્વરૂપમાં જ નિરૂપાધિક ને નિરવિષ સુખ શોધવાનું છે, એ તમારા ધ્યાનબધાર ન જ હોવું જોઈએ. તમે સૌ ઉદારબુદ્ધિવાળા થઈ બહુ જ સંપસંપીને રહેજો, ને ઉપેશેલા પરમહિનકર અર્થનું આદરપૂર્વક સતત અનુભાન કરતા રહેજો. સંશ્યાવિપર્યને અને પ્રમાદાદિ ચિત્તદોષોને વશ ન થનો.”

(પુ. કૃપાનાથરચિત “શ્રીંકરાચાર્યજીનું સંક્ષિમ જીવનચરિત”માંથી)

* ડાદ્યો માણસ કેવળ પ્રભુની ભક્તિ જ માગો છે *

બધા માણસો એક ભગવાનને ભજતા નથી. કેટલાક માણસો જુદા જુદા દેવોને ભજે છે. જેની જેવી રચિ તે પ્રમાણે તે પોતાના દેવની પસંદગી કરે છે ને જુદી જુદી કામના પૂરી કરવા માટે તેમની ઉપાસના કરે છે. માણસો સંતાન મેળવવા, રોગ દૂર કરવા, વિદ્યાવાન થવા, પ્રભુતમાં પગલાં માંડવા ને એવી જુદી જુદી ઈચ્છા પૂરી કરવા જુદા જુદા દેવોનું શરણ લે છે ને બાધા રાખે છે. ઈચ્છા પૂરી થાય એટલે તેમની શર્દી વધે છે. માણસો ઈચ્છા ને કામનાના દાસ છે તેથી દેવો પાસે પણ તે લઈને જ જાય છે. દેવોને તે કોઈ વેપારી માનતા લાગે છે. ચપટી ચોખા, ધન કે ધરેણાંના બળથી તે દેવોની મારફત કામ કાઢી લેવા માગે છે. ભગવાન જુદા જુદા દેવો મારફત કેટલીક વાર ભક્તોના મનોરથ પૂરા કરે છે, પણ સાચા ભક્તો તો ભગવાનને જ ભજે છે. ભગવાનની શક્તિને જાણે છે. એટલે ભગવાનને છોડીને બીજા કોઈને શરણે જતા નથી. હીરા ને રતનને મુડી દઈને કંકરીની આશા કોણ કરે? દેવો તો પ્રભુના દાસ છે. તેમની શક્તિ ને તેમનો વેભવ પ્રભુની શક્તિને શ્રી પાસે તુચ્છ છે. ડાદ્ય માણસો તો સદા પ્રભુનું જ શરણ લે છે, ને પ્રભુની કૂપા વિનાની બીજી બધી જ કામનાનો તે ત્યાગ કરે છે. કેમ કે તેવી કામનાથી સુખ મળતું નથી.

યોગેશ્વરજ

* प्रभु आपाणने प्रेरणा अने शक्ति हे *

મोહ ને મમતાના થિકાર થયેલ માણસો જુદી જુદી ઈરદ્ધા રાખાં સંસારમાં ફર્યો કરે છે. પરંતુ નેમનાં પુણ્યો ઉધડયાં છે તેવા માણસો વાત જુદી છે. મોહ ને મમતાથી પર થઈને તે ભગવાનને ભજે છે, ને મનને ભગવાનમાં જોડે છે એનો અર્થ એમ નથી કે પુણ્યશાળી માણસો જ ભગવાનને ભજે છે. માણસે પુણ્યના ઉદ્દ્દેશ્ય માટે રાહ જોવાની જરૂર નથી; પણ પોતે પુણ્યશાળી કે સદાચારી થવા પ્રયાસ કરવાનો છે, ને તેવો પ્રયાસ કરતાં કરતાં ભગવાનને યાદ કરતા રહેવાનું છે. આ જીવન કાંઈ નેમને જીવી કાઢવા કે વેડફી નાંખવા માટે નથી. તેની પાછળ મહાન હેતુ રહેલો છે. તેનો સદૃષ્યયોગ કરીને ભગવાનનું દર્શન કરવાનું છે. ભગવાનની કૃપા મેળવવાની છે; ને સર્વ પ્રકારનાં બંધનમાંથી છૂટવાનું છે. આ માટે જે મહેનત કરે છે તે જ વીર છે, પંડિત છે, જીની ને વિવેકી છે, ને મહાપુરુષ પણ તે જ છે. આ માટે મહેનત કરીને નેહો ભગવાનની કૃપા મેળવી લીધી છે, તેને આપણા પ્રણામ છે. આપણે સૌઅ તેવા થવા માટે મહેનત કરવાની છે. પ્રભુ આપણને તે માટે પ્રેરણા ને પ્રકાશ આપે.

યોગભરજ